

USAID | УКРАЇНА
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА: КРОК ЗА КРОКОМ

Проект «Інклюзивна освіта: крок за кроком»

Інклюзивний ресурсний центр: досвід проекту

Київ 2015

Серія «Інклюзивна освіта: крок за кроком»

Всеукраїнський фонд «Крок за кроком»

Проект «Інклюзивна освіта: крок за кроком»

Інклюзивний ресурсний центр: досвід проекту

Серія «Інклюзивна освіта: крок за кроком»

Київ – 2015

УДК 376: 316.6(075)
ББК 74.200.5я72
I65

Укладачі: Каменщук Т. Д., Скляр С. В., Шагай Н. І., Заєркова Н. В., Полякова О. М.
Під заг. ред. Софій Н. З.

Розробка та видання методичного посібника «Інклюзивний ресурсний центр: досвід проекту» здійснено в межах реалізації проекту «Інклюзивна освіта: крок за кроком» за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку USAID.

Жодна частина цієї публікації не може бути відтворена в будь-якому вигляді та будь-якими засобами без попереднього письмового узгодження із проектом «Інклюзивна освіта: крок за кроком».

I65 Інклюзивний ресурсний центр: досвід проекту / Під заг. ред. Софій Н. З., – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 76 с.
ISBN 978-966-2432-37-4

У посібнику «Інклюзивний ресурсний центр: досвід проекту» представлено досвід діяльності інклюзивних ресурсних центрів, створених за підтримки проекту «Інклюзивна освіта: крок за кроком». Читачі познайомляться з міжнародним та українським досвідом підтримки інклюзивного навчання шляхом розвитку надання інформаційних, консультативних, навчальних, навігаційних та інших послуг інклюзивними ресурсними центрами (ІРЦ) міст Києва, Вінниці, Черкас і Рівне.

Посібник адресовано педагогічним працівникам, працівникам органів управління освітою, батькам дітей з особливим освітніми потребами, здобувачам і викладачам системи вищої педагогічної освіти та всім зацікавленим тематикою інклюзивної освіти.

УДК 376: 316.6(075)
ББК 74.200.5я72

ISBN 978-966-2432-37-4

© Проект «Інклюзивна освіта: крок за кроком», 2015
© Всеукраїнський фонд «Крок за кроком», 2015

ЗМІСТ

Подяка	4
Передмова	5
Контекст проекту	8
Міжвідомча співпраця або надання інтегрованих послуг сім'ям дітей з особливими потребами	10
Інклюзивні ресурсні центри. Міжнародний досвід.	13
Додаткова підтримка інклюзивних навчальних закладів	16
З досвіду проекту «Інклюзивна освіта: крок за кроком».	21
Рекомендації про подальший розвиток і поширення діяльності інклюзивних ресурсних центрів	24
З досвіду роботи інклюзивного ресурсного центру, створеного на базі обласної психолого-медико-педагогічної консультації м. Вінниця	27
З досвіду діяльності інклюзивного ресурсного центру, створеного на базі науково-методичного центру інклюзивної освіти Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка	34
З досвіду діяльності інклюзивного ресурсного центру, створеного на базі Рівненської обласної психолого-медико-педагогічної консультації	39
З досвіду роботи інклюзивного ресурсного центру, створеного на базі обласної психолого-медико-педагогічної консультації м. Черкаси.	43
Додаток А. Переваги та недоліки двох моделей ресурсних центрів	47
Додаток Б. Посадова інструкція координатора інклюзивного ресурсного центру, який працює в межах реалізації проекту «Інклюзивна освіта: крок за кроком».	48
Додаток В. Приклади організації документів інклюзивного ресурсного центру м. Вінниця	52
Додаток Д. Приклад Меморандуму про співпрацю	60
Додаток Е. Оцінка ефективності роботи інклюзивного ресурсного центру.	64
Додаток Ж. Приклади інформаційних матеріалів, розроблених інклюзивним ресурсним центром	65
Додаток З. Приклад плану роботи інклюзивного ресурсного центру	70
Список використаної літератури	74

ПОДЯКА

Запровадження проекту «Інклюзивна освіта: крок за кроком» стало можливим завдяки підтримці багатьох людей та організацій, які обстоюють права дітей з особливими потребами та їхніх батьків на отримання рівних можливостей доступу до всіх ресурсів, у тому числі до якісної освіти.

Насамперед велика подяка Агентству США з міжнародного розвитку в особі координатора Тамари Паливоди за постійну підтримку, яку відчували всі учасники проекту.

Всеукраїнський фонд «Крок за кроком» висловлює глибоку вдячність за підтримку проекту на місцях органам управління освіти, які повірили в ідею проекту й надавали постійну допомогу при його реалізації:

- Департаменту освіти і науки Вінницької обласної державної адміністрації.
- Департаменту освіти і науки, молоді та спорту виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації).
- Управлінню освіти і науки Рівненської обласної державної адміністрації.
- Департаменту освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації.

Особлива подяка – координаторам створених інклюзивних ресурсних центрів за їхню відданість ідеям інклюзивної освіти та невтомну працю із забезпечення діяльності ІРЦ: консультування батьків дітей з особливими потребами, педагогів інклюзивних навчальних закладів; створення бази даних ресурсів – www.inclusivedatabase.com.ua, обстоювання основних прав дітей та їхніх батьків, проведення навчально-просвітницької роботи та багато інших завдань, які вони продовжують виконувати й після завершення реалізації проекту:

- *Антоніні Григорівні Обухівській*, голові Центральної психолого-медико-педагогічної консультації;
- *Оксані Миколаївні Поляковій*, голові Київської міської психолого-медико-педагогічної консультації;
- *Тетяні Дмитрівні Каменщук*, голові Вінницької обласної психолого-медико-педагогічної консультації;
- *Світлані Василівні Скляр*, голові Черкаської обласної психолого-медико-педагогічної консультації;
- *Надії Іванівні Шагай*, голові Рівненської обласної психолого-медико-педагогічної консультації;
- *Наталії Віталіївні Заєрковій*, методисту науково-методичного центру інклюзивної освіти Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка.

ПЕРЕДМОВА

Інклюзивна освіта, або створення умов для навчання дітей з особливими освітніми потребами в системі загальної освіти, є не тільки проявом демократичності українського суспільства, яке повинно забезпечувати права своїх громадян, а й міжнародним зобов'язанням країни, пов'язаним з ратифікацією Україною Конвенції ООН «Про права інвалідів¹». У статті 24 «Освіта» цієї конвенції зазначено, що держави-учасниці конвенції повинні впроваджувати інклюзивну освіту на всіх рівнях системи освіти.

В Україні на цьому шляху здійснено чимало змін як на рівні законодавства, так і на рівні практики: внесені зміни в основні Закони України про розвиток і впровадження інклюзивної освіти; створені умови для навчання дітей і молоді з особливими освітніми потребами на базі багатьох дошкільних, загальноосвітніх і вищих навчальних закладів, здійснюється підготовка педагогів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища тощо. Водночас ще й досі багато викликів постає на цьому шляху: це брак ресурсів, досвіду, розуміння основних переваг цієї нової філософії освіти.

Саме на подолання викликів, пов'язаних із забезпеченням одного з основних прав кожної людини – права на освіту, був спрямований проект «Інклюзивна освіта: крок за кроком», який впроваджувався впродовж 2013–2015 років Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Загальна мета проекту полягала в покращенні умов отримання освіти для дітей з особливими освітніми потребами дошкільного й молодшого шкільного віку шляхом відкриття інклюзивних ресурсних центрів, організованих для забезпечення комплексної підтримки батьків дітей з особливими потребами та педагогів, які працюють із цими дітьми.

Такі **інклюзивні ресурсні центри (ІРЦ)** були створені на базі психолого-медико-педагогічних консультацій у містах Вінниця, Київ, Рівне, Черкаси, а також на базі Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка. Новостворені ІРЦ надавали методичну, інформаційну, консультаційну підтримку батькам дітей з особливими потребами та педагогам, які працюють із цими дітьми, а також обстоюють права цих дітей та їхніх батьків.

Як би не різнились функції всіх цих центрів, зважаючи на потреби основних цільових груп на місцях, усі вони у своїй діяльності керуються спільними цінностями та переконаннями, а саме:

- Усі діти можуть навчатись різними способами та в різному темпі.
- Усі діти мають індивідуальні здібності та потреби.

¹ Автори змушені користуватись офіційним перекладом конвенції, проте зазначають його помилковість – англійською мовою назва конвенції є такою: Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD), що перекладається, як Конвенція про права осіб з інвалідністю.

- Отримання якісної освіти всіма дітьми – це право кожної дитини, а обов'язок держави – забезпечити всі необхідні умови для реалізації цього права.
- Діти з особливими освітніми потребами, у тому числі й діти з інвалідністю, можуть потребувати у процесі навчання додаткових послуг у сфері охорони здоров'я, соціального захисту тощо, які треба максимально наблизити до дитини, тобто надавати на базі навчального закладу.
- Усі громадяни хочуть відчувати, що вони є частиною суспільства і що їх цінують і з повагою ставляться до їхніх відмінностей.

Відтак створення та подальший розвиток мережі інклюзивних ресурсних центрів як одного з основних джерел надання додаткової підтримки дітям з особливими освітніми потребами та їхнім сім'ям є важливим напрямом реформування системи освіти цієї категорії дітей.

Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні

В Україні кількість дітей з інвалідністю становить понад 165 тисяч осіб².

За оперативними даними Міністерства освіти і науки України, станом на вересень 2014 року у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах України навчались майже 50000 тис. дітей, інклюзивною освітою було охоплено близько 2000 тис. дітей.

16 грудня 2009 р. Верховна Рада України ратифікувала Конвенцію ООН про права інвалідів і Факультативний протокол до неї³.

Відповідно до конвенції, держави-учасниці зобов'язані забезпечити повну реалізацію прав людини та основоположних свобод усіма людьми з інвалідністю нарівні з іншими без жодної дискримінації за ознакою інвалідності.

Ратифікація Україною Конвенції ООН визначає рамки для політики щодо дітей і дорослих з інвалідністю, що означає таке:

- Усі діти в Україні, у тому числі діти з інвалідністю, можуть навчатись у загальноосвітніх навчальних закладах.
- Для забезпечення якісного навчання дітей з інвалідністю педагоги повинні вміти здійснювати індивідуалізацію й диференціацію освітнього процесу відповідно до навчальних стилів, можливостей і додаткових потреб дитини в освітньому процесі.
- Для забезпечення індивідуалізації освітнього процесу педагогам потрібна допомога асистентів педагогів та інших фахівців.
- Розвиток інклюзії в суспільстві передбачає забезпечення доступу до всіх видів підтримки і послуг.

² Державний звіт про виконання Конвенції ООН про права інвалідів, 2012 р.

³ Закон України № 1767-VI від 16.12.2009 р.

Термінологія

У цьому посібнику використовується термін «*діти з інвалідністю*», який, відповідно до конвенції, описує дітей з інвалідністю як дітей, які мають довготривалі порушення розвитку, що обмежують їхню здатність до повної й ефективної участі в житті суспільства нарівні з іншими при взаємодії з фізичними, соціальними, економічними та культурними бар'єрами.

В освітньому контексті використовується термін «*діти з особливими освітніми потребами*», що також передбачений в українському законодавстві.

Тому в посібнику використовуються два терміни, які охоплюють дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі й дітей з інвалідністю.

З повагою,
Наталія Софій,
директор Всеукраїнського фонду «Крок за кроком»

КОНТЕКСТ ПРОЕКТУ

Забезпечення якісної освіти для дітей з особливими освітніми потребами на базі загальноосвітніх навчальних закладів передбачає надання додаткової підтримки, мета якої – створення умов для отримання всіх можливих переваг від навчання спільно зі своїми однокласниками за місцем проживання.

Визначальним у цьому є поняття **додаткова підтримка (додаткові послуги)**, яку окремі дослідники визначають як спеціальну освіту⁴. На основі результатів досліджень Організації економічної співпраці та розвитку (ОЕСР) вважається, що «...діти з особливими освітніми потребами визначаються на підставі необхідності надання додаткової підтримки у процесі їхнього навчання, що забезпечується з державних чи приватних джерел»⁵. У цьому визначенні підкреслюються як значення додаткової підтримки, так і можливість чи необхідність її забезпечення з різних джерел.

Додаткову підтримку або додаткові ресурси слід розуміти як додаткові до тих, що зазвичай надаються загальноосвітнім навчальним закладом усім учням, які в ньому навчаються.

Серед додаткової підтримки (додаткових ресурсів) розрізняють такі основні види: людські, матеріальні та фінансові ресурси.

- **Людські ресурси:** співвідношення кількості дітей з кількістю педагогів, які працюють з ними; наявність додаткових педагогів, асистента вчителя та інших фахівців; наявність навчальних програм для педагогів та іншого персоналу, спрямованих на їхню підготовку до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.
- **Матеріальні ресурси:** допоміжні засоби навчання, як наприклад, слухові апарати, модифікація та адаптація в навчальному середовищі, спеціальні навчальні матеріали тощо.
- **Фінансові ресурси:** наявність відповідної формули фінансування, що забезпечує можливість додаткового фінансування дітей з особливими освітніми потребами чи навчальних закладів, у яких вони навчаються; система фінансування, що передбачає планування окремих коштів на навчання дітей з особливими освітніми потребами в рамках загального бюджету, а також вартість персоналу та матеріальних ресурсів.

⁴ Lani Florian. Special or inclusive education: future trends. © 2008 The Author(s) // Journal compilation © 2008 NASEN. Published by Blackwell publishing, 9600, Garsington Road, Oxford, OX4 2DQ, UK and 350 Main St, Madlen, MA, 02148, USA.

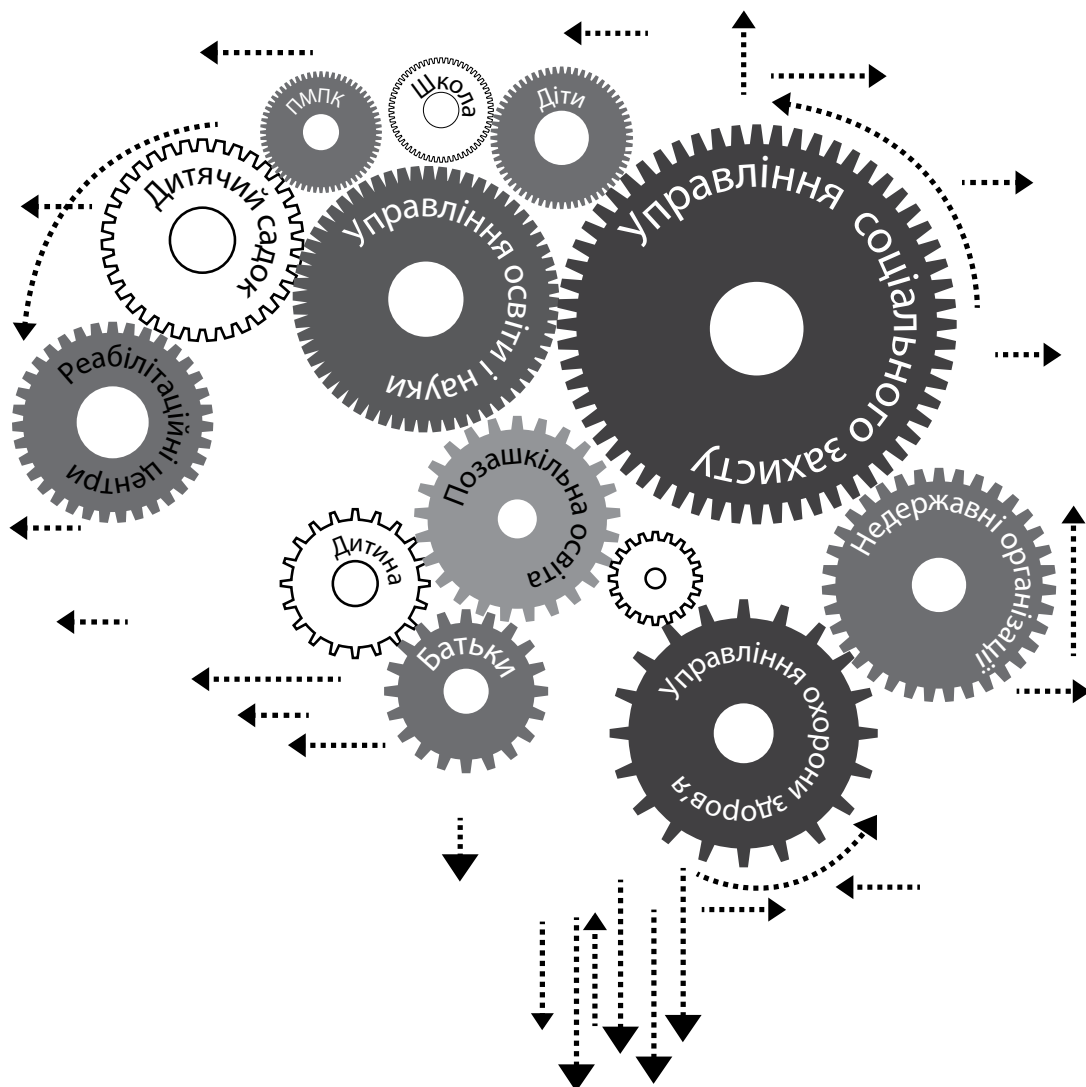
⁵ Students with Disabilities, Learning Difficulties and Disadvantages. Policies, Statistics and Indicators © OECD 2007.

Очевидно, що джерела додаткових ресурсів можуть знаходитись поза межами навчального закладу, де навчаються діти, які їх потребують.

У такій ситуації важливо не тільки знати ці джерела, а й уміти ефективно використовувати існуючі послуги чи ресурси, тобто вміти їх інтегрувати.

У більшості українських тлумачних словниках термін «інтеграція» (з лат. integratio) дослівно означає поповнення, відновлення. Іншими його значеннями є об'єднання в ціле будь-яких окремих частин; наявність упорядкованих відносин між індивідами, групами, організаціями тощо. Інтегрувати послуги означає гармонізувати та поєднати їх. Послуги можуть бути інтегрованими на різних рівнях – на рівні департаментів освіти і науки, а також на рівні навчальних закладів. Інтеграція послуг забезпечує їх ефективне використання та запобігає дублюванню зусиль.

МІЖВІДОМЧА СПІВПРАЦЯ АБО НАДАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ ПОСЛУГ СІМ'ЯМ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Що таке надання інтегрованих послуг?

Інтегрування послуг передбачає гармонізацію існуючих послуг, виявлення та заповнення прогалин у послугах, які існують у громаді.

Інтеграція відбувається шляхом міжвідомчої взаємодії на основі запитів громади та відповідає на такі запитання:

- Хто і які конкретні послуги надає в регіоні?
- Кому вони надаються? Дітям, дорослим, лише дітям з інвалідністю, тільки дітям дошкільного віку тощо?
- Кому послуги не надаються?
- Чому діти не отримують послуги?
- Які є причини для інтегрування послуг?

Кожний регіон має свої причини для інтегрування послуг. Коли ми одержимо відповіді на зазначені вище запитання, то будемо знати, чому деякі діти не отримують послуг.

Які потенційні вигоди від їх інтеграції?

- Більше дітей отримують необхідну підтримку та послуги.
- Час очікування, щоб діти отримали підтримку й послуги, скорочується.

Чому послуги треба інтегрувати?

1. Часто існуючі послуги спантеличують користувачів.

- а. Батьки не знають, де та як отримати необхідні для дитини послуги. Їх спрямовують з одного місця в інше і, врешті-решт, вони цих послуг не отримують. Або послуги є недостатніми чи невідповідними.

2. Іноді послуги дублюються.

- а. Діти з особливими потребами отримують однакові послуги в різних місцях. Наприклад, послуги логопеда у школі та місцевій лікарні. Два логопеди пропонують різні поради для дитини, тож батьки не знають, рекомендації якого з них виконувати.
- б. Якщо одні діти чекають на послуги, а інші отримують послуги в кількох місцях, тоді час очікування збільшується, бо окремі діти отримують логопедичні послуги, призначені для двох дітей.

3. Прогалини в наданні послуг.

- a. Деякі школи або регіони мають недостатню кількість спеціальних педагогів і не можуть надавати послуги всім, кому вони потрібні.
- b. Деякі регіони, особливо в сільській місцевості, не мають необхідних фахівців. Наслідок такої ситуації – діти залишаються без послуг, а ситуація погіршується.

4. Чому важливо надавати ефективні та цілісні послуги?

- a. Послуги надаються одним спеціалістом для дітей дошкільного віку і школярів.
- b. Спеціалісти повинні працювати для того, щоб учні, учителі та батьки отримували підтримку у школі та класному середовищі. Наскільки це можливо, фахівці повинні працювати в тому ж середовищі, де навчаються учні.

Чому інтегровані послуги важливі для інклюзивної школи?

1. Інтегровані послуги створюють карту для користувачів, за допомогою якої вони можуть розшукати послуги:

- a. Якщо послуги інтегровані, школи, лікарі, батьки напевно знають, до кого звертатися для їх отримання і хто на які послуги має право.
- b. Послуги часто знаходяться в тому місці, яке діти та батьки вже відвідують.

2. Інтегровані послуги можуть запобігти дублюванню:

- a. Якщо, наприклад, діти можуть отримати послуги логопеда у двох місцях, інтегровані послуги підкажуть, де зробити це найкраще, та унеможливають отримання послуг (як конфлікт інтересів) в інших місцях.
- b. Ресурси краще координуються.

3. Інтегровані послуги можуть запобігти появі прогалин у наданні послуг:

- a. Якщо послуги інтегровані, система може переглянути, хто їх отримує з найменшими перешкодами. Наслідок цього – зменшення кількості прогалин у наданні послуг і визначення тих, кому вони не надавались.
- b. Співпраця допоможе при плануванні послуг, щоб усі діти могли їх отримати.

4. Інтегровані послуги більш ефективні:

- a. Через комунікацію та рівновагу надання послуг менше часу витрачається на те, щоби прийняти рішення, який спеціаліст і яку дитину консультиватиме.
- b. Діти постійно отримують послуги без потреби повторних обстежень або направлення до іншого спеціаліста кожного нового року.

Що нам треба знати, перш ніж ми інтегруватимемо послуги?

Перш ніж ми інтегруватимемо послуги, треба зрозуміти, які послуги і чому ми бажаємо інтегрувати. Треба чітко уявляти, яким чином інтегровані послуги матимуть позитивний вплив.

Інтеграція послуг – складне завдання, яке передбачає зобов'язання партнерів. Кожному партнеру необхідно вірити, що інтеграція послуг – найкращий варіант в інтересах дитини.

ІНКЛЮЗИВНІ РЕСУРСНІ ЦЕНТРИ. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Концепція інклюзивних ресурсних центрів у всьому світі продовжує розвиватись, оскільки змінюються погляди суспільства на людей з особливими потребами, у тому числі й на людей з інвалідністю, які все більше вважаються активними членами суспільства, котрі можуть робити внесок у його розвиток за умови надання їм додаткової підтримки. Загальна мета діяльності ресурсних центрів – виявляти та координувати цю підтримку.

З початку своєї діяльності більшість ресурсних центрів мали лише лікувальну або реабілітаційну спрямованість, зокрема на виявлення причин, які призвели до інвалідності, зменшення кількості наслідків, і, врешті-решт, позбавлення людини наслідків інвалідності.

Наразі вже є очевидним той факт, що успішна інтеграція людей з особливими потребами в суспільство можлива тоді, коли зусилля спрямовані не тільки на її підготовку до життя в суспільстві, а й на здійснення відповідних змін у самому суспільстві, у тому числі і ставлення суспільства до таких людей.

Саме тому ресурсні центри в усьому світі часто виконують обидві ролі:

- 1) надання підтримки окремим особам з особливими потребами;
- 2) надання підтримки школі, сім'ї та громаді, до яких залучені ці люди.

Така двоєдина спрямованість діяльності ресурсних центрів цілком відповідає сучасному визначенню інвалідності, зазначеному в Конвенції ООН «Про права людей з інвалідністю», де наголошується, що інвалідність є результатом взаємодії людини з інвалідністю з бар'єрами, які є в навколишньому середовищі.

У світі діють різні моделі ресурсних центрів, що частково визначається потребами цільових користувачів чи обсягом послуг, що надаються. При визначенні моделі ресурсного центру необхідно враховувати цільові групи та мету обслуговування.

Багато ресурсних центрів зосереджують свою діяльність на сприянні процесу інтеграції людей з особливими потребами в суспільство двома способами:

- 1) це розвиток навичок (потенціалу) представників організацій – постачальників послуг (учителів, соціальних працівників та ін.), а також батьків, для того, щоб вони могли задовольняти фізичні, емоційні, комунікативні та інші потреби людини з особливими потребами;
- 2) розвиток навичок і вмінь самої людини з особливими потребами для того, щоби підвищити її академічний, соціальний, емоційний та фізичний потенціал, а також покращити навички самодопомоги.

Нижче наводяться дві основні моделі ресурсних центрів. Ці моделі виникли у відповідь на існуючі потреби людей з інвалідністю, сімей дітей з особливими потребами, працівників служб домашнього догляду та підтримки або окремих цільових груп (наприклад, людей з порушеннями зору) (рис. 1, 2).

Рис. 1. Модель надання додаткових послуг № 1.

Перша модель надання послуг ресурсним центром передбачає їх надання різними фахівцями (працетерапевт, фізіотерапевт, логопед, корекційний педагог, медичні працівники, інші спеціалісти) за місцем потреби цих послуг. Фахівці ресурсного центру можуть надавати консультаційні та інформаційні послуги безпосередньо батькам дітей з інвалідністю, педагогам навчальних закладів, де навчаються такі діти; іншим представникам місцевої громади.

Разом з наданням цих послуг ресурсний центр також забезпечує відповідні ресурси. Наприклад: обладнання для підвищення мобільності та самостійності осіб з фізичними розладами; комунікативне пристосування разом із програмним забезпеченням, інформаційні матеріали тощо. Ресурси можуть надаватись на основі коротко- або довгострокової позики. Центри часто застосовують ротацію обладнання або почергове користування ним, коли людина, яка більше не потребує певного пристрою, передає його для повторного використання іншим. Послуга з розподілу ресурсів у цій моделі реагує на потреби клієнта, групи чи громади.

Друга модель ресурсного центру (рис. 2) передбачає надання послуг безпосередньо на базі центру. Батьки з дітьми з особливими потребами, працівники навчальних закладів, інші фахівці відвідують центр, щоб отримати необхідну підтримку. Така підтримка передбачає консультації фахівців, спостереження батьків за роботою спеціалістів, щоби продовжувати її вдома, тощо.

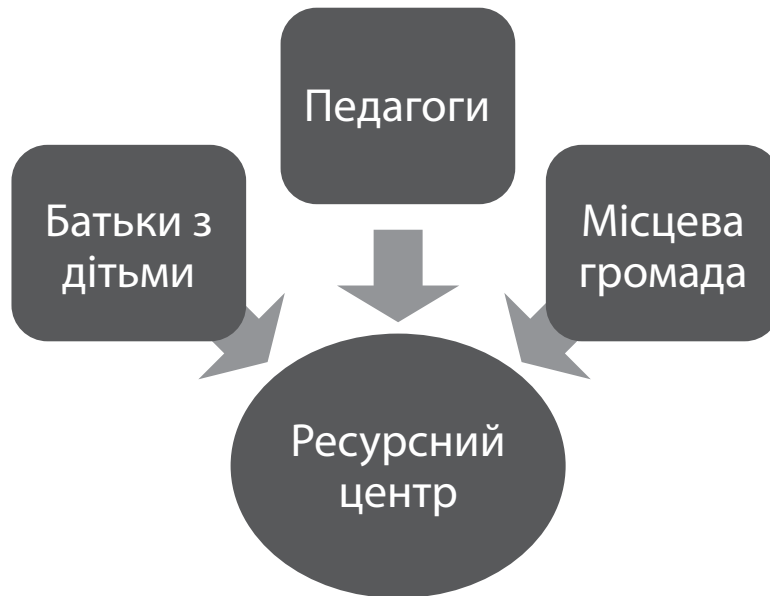

Рис. 2. Модель надання додаткових послуг № 2.

Послуги, які надаються на базі центру, можуть передбачати консультації фахівців у питаннях здійснення необхідних адаптації чи модифікації, навчання окремих методів роботи з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку тощо. Використання та розподіл ресурсів здійснюються подібно до першої моделі ресурсного центру.

Головним чинником, який впливає на вибір тієї чи іншої моделі ресурсного центру, є географічний – за першою моделлю (модель дистанційного обслуговування) працюють ресурсні центри, що надають послуги (ресурси) особам, які проживають у віддалених районах або яким складно приїжджати в ресурсний центр. У такому випадку до послуг і ресурсів, які надаються за місцем перебування людини з особливими потребами, можуть додаватись ресурси, доступні в режимі он-лайн або через Інтернет.

Кожна з цих моделей має свої переваги та недоліки. Головним чинником при виборі тієї чи іншої моделі ресурсного центру є врахування потреб цільової групи – дорослих і дітей з інвалідністю, а також їхніх сімей. Детальніше переваги та недоліки зазначених вище моделей наводяться в *додатку А*. Очевидно, що крім географічного чинника той чи інший вибір моделі ресурсного центру залежить і від інших факторів, зокрема наявності відповідних фахівців та інших ресурсів, проте основним залишається спрямованість діяльності ресурсних центрів не тільки на зменшення кількості наслідків впливу порушень розвитку чи інвалідності на успішну інтеграцію людини з особливими потребами в життя суспільства, а й на зміни в самому середовищі – у сім'ї, навчальному закладі, місцевій громаді.

ДОДАТКОВА ПІДТРИМКА ІНКЛЮЗИВНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У більшості країн координацію надання додаткової підтримки у процесі навчання дітей з особливими потребами забезпечують місцеві управління освіти.

Ця координація здійснюється за допомогою консультантів/радників, які надають підтримку дітям з особливими потребами та педагогам, і залучені до формального оцінювання, що передбачає визначення додаткових послуг і ресурсів.

При забезпеченні необхідної підтримки беруться до уваги існуючі навички шкільного персоналу та наявність у школі фахівців, які можуть надати необхідну підтримку.

Наприклад:

У більшості країн світу такі категорії фахівців надають додаткову підтримку інклюзивним навчальним закладам при забезпеченні якісної освіти для дітей з особливими потребами:

- спеціальні педагоги зі спеціалізацією в різних видах порушень розвитку;
- координатори роботи з дітьми з особливими потребами (є штатною одиницею навчального закладу);
- асистенти педагога;
- шкільні консультанти;
- шкільні психологи;
- медичні психологи;
- психологи по роботі з молоддю;
- психотерапевти;
- соціальні працівники;
- фізіотерапевти;
- логопеди;
- медичні працівники;
- батьки та члени громади (на громадських засадах).

Очевидно, що наявність додаткових фахівців (асистент педагога, психолог, логопед та інші), які працюють в інклюзивних навчальних закладах, може бути недостатньою для забезпечення додаткової підтримки дітей з особливими потребами.

З огляду на це використовуються інші шляхи забезпечення додаткової підтримки, а саме:

- A. Співпраця інклюзивного та спеціального навчальних закладів на договірній основі.
- B. Координація та забезпечення послуг додаткових фахівців місцевими управліннями освіти шляхом організації інклюзивних ресурсних центрів (ІРЦ) на базі місцевих управлінь освіти та інклюзивних навчальних закладів.

A. Співпраця зі спеціальними навчальними закладами.

Співпраця зі спеціальними навчальними закладами може відбуватись у різний спосіб:

- ❖ Педагоги зі спеціальних шкіл забезпечують навчання для педагогів інклюзивних класів.
- ❖ Взаємне відвідування навчальних занять – педагоги зі спеціальних шкіл відвідують заняття в інклюзивному класі й навпаки.

B. Організація інклюзивних ресурсних центрів (ІРЦ) на базі місцевих управлінь освіти та інклюзивних навчальних закладів.

❖ Інклюзивні ресурсні центри на базі місцевих відділів освіти.

Інклюзивні ресурсні центри на базі місцевих відділів освіти організуються на основі Положення про інклюзивний ресурсний центр (ІРЦ). Діяльність ІРЦ організує координатор центру/методист з інклюзивної освіти.

Функції координатора інклюзивного ресурсного центру:

1. Збір статистики про кількість дітей з особливими потребами, які навчаються в інклюзивних навчальних закладах.
2. Збір інформації про додаткову підтримку, необхідну для успішного навчання дітей з особливими потребами в умовах дошкільного/загальноосвітнього навчального закладу.
3. Збір інформації про існуючі ресурси для забезпечення додаткової підтримки дітей з особливими потребами (спеціальні навчальні заклади, громадські організації, що займаються питаннями дітей з особливими потребами, тощо).
4. Координація послуг фахівців, необхідних для дітей з особливими потребами, які навчаються в інклюзивних навчальних закладах.
5. Консультування педагогів, батьків, інших членів місцевої громади в питаннях інклюзивної освіти.
6. Забезпечення навчально-методичною літературою, технічними допоміжними засобами навчання (комунікатори тощо).

❖ Інклюзивні ресурсні центри на базі інклюзивних навчальних закладів.

Інклюзивні ресурсні центри на базі інклюзивних навчальних закладів організуються на основі Положення про інклюзивний ресурсний центр. Діяльність центру організує координатор центру/заступник директора з навчально-виховної роботи.

Функції координатора інклюзивного ресурсного центру

Координатор центру підпорядковується керівнику навчального закладу та здійснює координацію з координатором ІРЦ на базі місцевого відділу освіти. Функції координатора центру передбачають таке:

1. Ведення статистики про кількість дітей з особливими потребами, які навчаються в інклюзивному навчальному закладі.
2. Збір інформації про додаткову підтримку, необхідну для успішного навчання дітей з особливими потребами в умовах дошкільного/загальноосвітнього навчального закладу.
3. Збір інформації про існуючі ресурси для забезпечення додаткової підтримки дітей з особливими потребами (спеціальні навчальні заклади, громадські організації, що займаються питаннями дітей з особливими потребами тощо).
4. Координація послуг фахівців, необхідних для дітей з особливими потребами, які навчаються в інклюзивному навчальному закладі.
5. Участь у розробці індивідуальних навчальних планів (індивідуальних програм розвитку).

6. Консультування педагогів, батьків, дітей з особливими потребами, інших членів місцевої громади в питаннях інклюзивної освіти (здійснення необхідних адаптації, модифікації, оцінювання, профорієнтація тощо).
7. Забезпечення навчально-методичною літературою, технічними допоміжними засобами навчання (комунікатори тощо).
8. За необхідності – проведення навчання на базі навчального закладу для педагогів, батьків та інших працівників навчального закладу (тренінги, семінари, консультації) із залученням зовнішніх фахівців.

Іншими важливими чинниками реалізації успішної інклюзивної освіти є:

- ⇒ наявність посади **координатора(ів) роботи з дітьми з особливими потребами** у штатному розкладі навчального закладу, який відповідає за координацію додаткових послуг на базі навчального закладу;
- ⇒ навчання всього шкільного персоналу для здійснення додаткової підтримки дітей з особливими потребами;
- ⇒ введення спеціальних педагогів у штатний розпис навчального закладу.

Основні ключові особи забезпечення успішної інклюзивної освіти:

Яким чином основні ключові особи знають про діяльність один одного?

- ❖ Через інклюзивні ресурсні центри.
- ❖ Усі основні ключові особи відповідають за навігацію, обмін інформацією та координацію зусиль для забезпечення інклюзії в усіх сферах суспільного життя.
- ❖ Саме інклюзивний ресурсний центр є тим містком, що пов'язує/об'єднує різні послуги.

Інклюзивний ресурсний центр забезпечує:

- ❖ Навігацію.
- ❖ Обмін інформацією.
- ❖ Координацію зусиль.
- ❖ Обстоювання прав дитини з особливими потребами та її сім'ї.

Чому важливі інклюзивні ресурсні центри?

Інклюзивні ресурсні центри (ІРЦ) можуть надати допомогу:

- батькам дитини з особливими потребами;
- педагогам, які працюють в інклюзивному навчальному середовищі;
- представникам громадських організацій

в таких питаннях:

- ✓ Що треба зробити для того, щоби наша дитина навчалась у загальноосвітньому навчальному закладі?
- ✓ Де я можу отримати реабілітаційні послуги для моєї дитини?
- ✓ Я думаю, що в моєї дитини є проблеми. Хто може провести оцінку її розвитку?
- ✓ Як я можу перевести свою дитину зі спеціального навчального закладу у звичайну школу?
- ✓ Яким чином я можу поділитись інформацією про інклюзивний ресурсний центр?

З ДОСВІДУ ПРОЕКТУ «ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА: КРОК ЗА КРОКОМ»

Запровадження проекту «Інклюзивна освіта: крок за кроком» здійснювалося впродовж 2013–2015 років Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID).

Метою проекту було покращення умов для отримання якісної інклюзивної освіти дітям з особливими потребами віком від 3 до 10-ти років в умовах загальноосвітнього простору шляхом організації діяльності інклюзивних ресурсних центрів (ІРЦ) у чотирьох областях України.

Очікувалося, що за результатами проекту діти з особливими потребами віком від 3 до 10-ти років отримають кращу освіту та соціальну адаптацію в умовах інклюзивного навчання, що стане можливим завдяки об'єднанню зусиль державних і громадських організацій, батьків та інших зацікавлених сторін.

Проект сприяв створенню кращих можливостей для навчання дітей з особливими потребами відповідно до положень Конвенції ООН про права людей з інвалідністю.

Довгостроковою метою проекту була подальша успішна участь дітей з особливими потребами в житті суспільства.

Досягти мети проекту планувалась через реалізацію таких завдань:

- Підвищення рівня підтримки дітей з особливими потребами в умовах дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів.
- Підвищення рівня компетентності батьків дітей з особливими потребами в питаннях їхніх прав і можливостей.
- Підвищення рівня компетентності педагогів, які працюють з дітьми з особливими потребами в інклюзивному навчальному середовищі.
- Підвищення рівня компетентності викладачів системи післядипломної педагогічної освіти при наданні професійної підтримки педагогам, які працюють в інклюзивному навчальному середовищі.
- Підвищення рівня компетентності представників місцевих органів управління освіти в питаннях інклюзивної освіти.

Під час реалізації проекту Всеукраїнський фонд «Крок за кроком» використовував досвід реалізації моделі інклюзивних ресурсних центрів (ІРЦ), яка була створена упродовж 2008–2012 років у Львівській області та АР Крим спільно з партнерськими організаціями – Інститутом спеціальної педагогіки НАПН України, Національною асамблеєю інвалідів України, Канадським центром вивчення питань інвалідності та Радою особливих дітей (США).

Базуючись на міжнародному досвіді діяльності інклюзивних ресурсних центрів, а також з урахуванням існуючого досвіду діяльності таких центрів в Україні, передбачалося, що діяльність інклюзивних ресурсних центрів у рамках проекту «Інклюзивна освіта: крок за кроком» буде спрямована на дві основні цільові групи, які найближче пов'язані із забезпеченням якісних освітніх послуг дітям з особливими потребами:

- ⇒ батьків дітей з особливими потребами;
- ⇒ педагогів інклюзивних навчальних закладів.

Відповідно до вибраних цільових груп планувалося, що інклюзивні ресурсні центри будуть створені на базі установ, куди першочергово звертаються батьки дітей з особливими потребами та педагоги, які працюють в інклюзивних групах/класах:

А. психолого-медико-педагогічні консультації;

В. інститути післядипломної педагогічної освіти.

Проектом передбачалося, що *основною метою інклюзивних ресурсних центрів* буде надання підтримки:

- батькам дітей з особливими потребами;
- педагогам, які працюють з цими дітьми в умовах інклюзивної освіти;
- поширення кращих практик інклюзивної освіти шляхом обміну інформацією та іншими ресурсами.

Основними завданнями інклюзивних ресурсних центрів (ІРЦ) стали такі:

- **Навігація.** Підтримка батьків дітей з особливими потребами при виявленні та отриманні доступу до існуючих послуг для задоволення соціальних, емоційних та освітніх потреб своїх дітей.
- **Забезпечення інформаційними ресурсами.** Надання батькам, педагогам та іншим працівникам інформаційних ресурсів про існуючі послуги для дітей з особливими потребами.
- **Обстоювання інтересів дітей з особливими потребами та їхніх сімей.** Обстоювання інтересів дітей з особливими потребами та їхніх сімей на індивідуальному та системному рівнях. На індивідуальному рівні ІРЦ працюють з батьками та іншими надавачами послуг з метою забезпечення доступу до освітніх та інших послуг для дітей з особливими потребами. На системному рівні ІРЦ працюють шляхом інформування різних зацікавлених сторін про додаткові потреби дітей у навчальному процесі.

Інші функції ІРЦ:

- **Діагностика та оцінювання дітей з особливими потребами з використанням сучасних методик та інструментарію.** Новий підхід до оцінювання базується на соціальній моделі розуміння природи інвалідності та моделі інклюзивного оцінювання. Згідно із соціальною моделлю розуміння інвалідності, **оцінювання** проводиться для виявлення сильних сторін дітей і розробки відповідного плану заходів. **Інклюзивне оцінювання** ґрунтується на командному підході, унаслідок чого фахівці, педагоги та батьки спостерігають за розвитком дітей та їх досягненнями й розробляють індивідуальні навчальні плани, а також проводять моніторинг прогресу розвитку дітей.
- **Надання інформації батькам про переваги інклюзивної освіти** для їхніх дітей.
- **Співпраця з батьківськими організаціями та організаціями людей з інвалідністю**, які надають послуги дітям з особливими потребами. Установлення партнерських стосунків з державними органами та місцевими адміністраціями з метою сприяння здійсненню інклюзивної політики в галузі освіти відповідно до положень Конвенції ООН про права людей з інвалідністю.
- **Навчання** персоналу ІРЦ, фахівців ПМПК, а також викладачів інститутів післядипломної педагогічної освіти методик інклюзивного навчання (особливості оцінювання, диференційоване викладання, акомодатії та модифікації, спільне викладання, партнерство з родинами тощо).
- **Координація** діяльності з обласними інститутами післядипломної педагогічної освіти, які здійснюють навчання педагогів, надають консультації та наставницьку підтримку школам, де навчаються діти з особливими потребами.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ПРО ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК І ПОШИРЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ІНКЛЮЗИВНИХ РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ

Ураховуючи напрацьований досвід реалізації проекту, пропонуються такі рекомендації про подальший розвиток і поширення діяльності інклюзивних ресурсних центрів – механізмів координації існуючої підтримки та обстоювання інтересів дітей з особливими потребами та їхніх сімей.

❖ ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Ураховуючи, що інклюзивна освіта в Україні все ще розвивається, важливими завданнями діяльності ІРЦ залишаються індивідуальний супровід сімей з дітьми з особливими потребами, а також обстоювання інтересів при забезпеченні їхніх прав на рівний доступ до якісних послуг, насамперед до якісної освіти.

Обстоювання інтересів – це діяльність, покликана впливати на кінцевий результат, у тому числі в галузі державної політики та у процесі прийняття рішень про виділення ресурсів у рамках політичних, економічних і соціальних систем та інститутів.

А. ФУНКЦІЇ

Інклюзивні ресурсні центри насамперед покликані надавати підтримку батькам дітей з особливими потребами і сприяти поширенню практики інклюзивної освіти шляхом обміну інформацією та передачі знань надавачам послуг. Це не означає, що перелік функцій не можна розширити на подальших етапах.

На початковому етапі діяльності рекомендується покласти на ІРЦ такі функції:

- ⇒ **Навігація** Батьки потребують допомоги в навігації серед складного набору існуючих послуг для надання підтримки й освіти їхнім дітям. ІРЦ можуть надавати таку послугу, допомагаючи батькам визначати й отримувати доступ до існуючих видів підтримки для задоволення соціальних, емоційних та освітніх потреб їхньої дитини. Батькам також необхідна інформація про наявні види підтримки в повсякденному побуті. *(Термін «навігація» близький до поняття «соціально-психологічний супровід», коли працівник допомагає батькам розібратись у складнощах отримання різноманітних супутніх послуг, зібрати необхідну інформацію, організувати відповідні консультації з тим, щоб не забирати дитину з її оточення та навчального закладу, а навпаки, сприяти нормалізації та координації всіх необхідних зв'язків і надання їй послуг).*

⇒ **Надання додаткових ресурсів**   До них належать інформаційні ресурси для педагогів, надавачів послуг і батьків. Це можуть бути фахові довідкові матеріали або допоміжна інформація про конкретні види особливих потреб, які даватимуть змогу батькам і фахівцям задовольняти освітні, соціальні та емоційні потреби дитини.

⇒ **Обстоювання інтересів**   Обстоювання інтересів здійснюється на двох рівнях:
 1) на індивідуальному рівні;
 2) на системному рівні.

Індивідуальний рівень діяльності передбачає роботу ІРЦ з існуючими надавачами послуг і батьками, щоб забезпечити надання дитині доступу до необхідних послуг і ресурсів і можливості їх використання. Другий напрям діяльності передбачає різні заходи інклюзивного ресурсного центру з інформування, просвітницької роботи та впливу на систему освіти, політики та послуг з метою запровадження інклюзивної освіти. Значне місце в обстоюванні інтересів на системному рівні посідає просвітницька діяльність для інформування широких кіл громадськості про додаткові потреби дітей з особливими потребами шляхом:

- надання можливості батькам і дітям висловлювати свої інтереси;
- мобілізації громадськості на підтримку інклюзивної освіти через проведення інформаційних кампаній;
- сприяння при розробці державної політики;
- забезпечення підзвітності органів влади перед родинами.

Також рекомендується тісна партнерська взаємодія між інклюзивними ресурсними центрами та іншими ключовими особами, яку разом з відповідними протоколами треба офіційно закріпити формальними угодами.

З метою виконання окреслених функцій ІРЦ повинні збирати точну й актуальну інформацію про наявні ресурси в кожному регіоні та налагоджувати робочі контакти з організаціями та надавачами послуг.

Б. УПРАВЛІННЯ

Для забезпечення інтегрованого супроводу сімей дітей з особливими потребами надзвичайно важливою є міжвідомча співпраця, що передбачає участь представників освітнього сектора, секторів соціального захисту та охорони здоров'я, а також громадських організацій.

Така співпраця повинна відбуватись в управлінні інклюзивними ресурсними центрами шляхом створення дорадчих комітетів, у склад яких рекомендується залучати представників різних сфер.

Важливо зазначити, що дорадчі комітети повинні включати також осіб з особливими потребами або батьків дітей з особливими потребами. Це принципова позиція, яка гарантуватиме, що всі дії ІРЦ із прийняття рішень і розробки програм/послуг будуть спрямовані на задоволення освітніх потреб дітей з особливими потребами.

В. СТРУКТУРА

Досвід реалізації проекту свідчить про необхідність щонайменше двох посад для виконання ІРЦ своїх завдань – посад координатора й адміністративного помічника з повною зайнятістю. Ця рекомендація пояснюється тим, що для організації повноцінної роботи центрів необхідно виконувати великі обсяги роботи, у тому числі щорічно оновлювати базу даних існуючих ресурсів, надавати підтримку батькам у навігації серед існуючих послуг, допомагати педагогам при реалізації інклюзивного навчання, проводити просвітницькі заходи для інформування широкої громадськості про необхідність інклюзивної освіти та особливості її впровадження.

Приклади посадової інструкції координатора ІРЦ з докладним описом його завдань та обов'язків звітування наводиться в *додатку Б*.

З ДОСВІДУ ДІЯЛЬНОСТІ ІНКЛЮЗИВНИХ РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ

**З досвіду роботи інклюзивного
ресурсного центру,
створеного на базі обласної
психолого-медико-педагогічної консультації
м. Вінниця**

http://vinrvo.at.ua/index/inkluzivno_resursnij_centr/0-186

Інклюзивний ресурсний центр створено на базі Вінницької обласної психолого-медико-педагогічної консультації, яка є підрозділом Навчально-методичного центру психологічної служби системи освіти Вінницької області.

Вінницька обласна психолого-медико-педагогічна консультація є методичною установою системи освіти і науки, що здійснює організаційну, координуючу, навчально-методичну, консультативну, методичну, психолого-педагогічну, корекційно-розвивальну, аналітичну, прогностичну, профілактичну, просвітницьку діяльність.

Основні види діяльності:

- Науково-методичні, організаційні функції та контроль діяльності районних (міських) консультацій, шкільних психолого-медико-педагогічних комісій спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів).
- Проведення впродовж року систематичних засідань про питання психолого-педагогічного вивчення дітей з метою визначення труднощів їхньої навчально-пізнавальної діяльності, надання обґрунтованих психолого-педагогічних рекомендацій про зміст, форми, методи навчання та особливості корекційно-розвивальної роботи відповідно до потенційних можливостей психофізичного розвитку (для дитини з інвалідністю – з урахуванням індивідуальної програми реабілітації).
- Попереднє логопедичне, педагогічне та психологічне вивчення дітей, які не відвідують навчальні заклади, результати якого фіксуються у відповідних розділах «Картки стану здоров'я й розвитку дитини».
- Облік, систематизація та аналіз даних про кількість дітей у регіоні, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, починаючи з раннього віку, та освітні потреби з урахуванням видів порушень з метою створення належних умов для доступу та здобуття ними якісної освіти.
- Внесення пропозицій у відповідні органи управління освітою про системну фахову допомогу дітям раннього віку, розвиток і вдосконалення мережі навчальних закладів для забезпечення гнучкості та різноманітності освіти для задоволення особливих освітніх потреб дітей дошкільного і шкільного віку з порушеннями психофізичного розвитку в місцях проживання.
- Консультативний супровід функціонування спеціальних класів у загальноосвітніх навчальних закладах.

- Надання індивідуальної корекційно-розвивальної допомоги дітям з особливими освітніми потребами, особливо з тяжкими та складними вадами, із залученням батьків/осіб, які їх замінюють.
- Соціально-педагогічний супровід сімей, які виховують удома дітей зі складними порушеннями розвитку, у тому числі з інвалідністю.
- Надання консультативно-методичної допомоги батькам/особам, які їх замінюють, керівникам навчальних закладів, педагогам, практичним психологам, соціальним педагогам, медичним, соціальним працівникам, громадськості в питаннях виховання та соціально-трудової реабілітації дітей з порушеннями психофізичного розвитку, у тому числі раннього віку, розладами поведінки тощо, запровадження інклюзивного, інтегрованого навчання дітей дошкільного та шкільного віку.
- Вивчення, узагальнення та впровадження досвіду роботи районних (міських) консультацій і шкільних психолого-медико-педагогічних комісій.
- Сприяння фаховому, творчому зростанню консультантів психолого-медико-педагогічних консультацій шляхом їх періодичної атестації в установленому порядку, направлення на курси підвищення кваліфікації, участі в науково-практичних конференціях, семінарах, тренінгах тощо.
- Співпраця із закладами охорони здоров'я з метою раннього виявлення та організації своєчасної фахової допомоги дітям, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку.
- Взаємодія з органами праці та соціального захисту населення з метою моніторингу психічного розвитку дітей, які виховуються в дитячих будинках-інтернатах системи соціального захисту, та їх своєчасного забезпечення належною психолого-педагогічною підтримкою.
- Співробітництво з вищими навчальними закладами, зокрема з інститутами післядипломної педагогічної освіти, відповідними управліннями (відділами) освіти, психолого-медико-педагогічною службою системи освіти, у взаємодії з дошкільними, загальноосвітніми навчальними закладами, громадськими та іншими організаціями.
- Підготовка аналітичної звітності центральної психолого-медико-педагогічної консультації.

Наявні ресурси: фахівці-дефектологи обласної ПМПК та приміщення.

З опису основних завдань ПМПК очевидно, що багато із завдань, зазначених вище, збігаються із запланованими завданнями інклюзивного ресурсного центру, які, однак, потребували додаткових змін.

Зміни в діяльності Вінницької обласної ПМПК, пов'язані з організацією інклюзивного ресурсного центру

❖ Зміни на рівні документації:

- розгляд питання про затвердження Положення про ІРЦ відбувся на засіданні колегії Департаменту освіти і науки обласної державної адміністрації (ОДА) у листопаді 2015 р.;
- внесено зміни у функціональні обов'язки завідувача та консультантів обласної ПМПК про забезпечення роботи ІРЦ;
- директору Навчально-методичного центру психологічної служби системи освіти області доручено забезпечити у 2015/16 н. р. роботу ІРЦ на базі ВОПМПК (затверджено рішенням колегії Департаменту освіти і науки ОДА, серпень 2015 р.);
- графік роботи ІРЦ затверджено спільним наказом Департаменту освіти і науки та охорони здоров'я Вінницької ОДА.

Приклади організації документів розміщено в *додатку С*.

❖ Зміни на рівні практики:

- започатковано проведення групових корекційних занять для дітей з аутизмом на базі ІРЦ;
- започатковано просвітницький навчальний курс тренінгів для батьків «Батьківська година»;
- відкрито інклюзивний клас при ЗОШ № 10 м. Вінниця (чотири дитини з аутизмом розпочали навчання у вересні 2015 р.);
- узагальнюється досвід роботи інклюзивних класів, які вже працюють в області;
- батьки, з якими працювали фахівці ІРЦ у 2014/15 н. р., ініціювали створення громадської організації, що має на меті впровадження та розповсюдження позитивних практик інклюзивного навчання в області та підтримку й захист прав родин, які виховують дітей з порушеннями комунікативних навичок.

❖ Позитивний досвід

Досвід діяльності інклюзивного ресурсного центру на базі Вінницької обласної психолого-медико-педагогічної консультації свідчить про такі позитивні результати. Це:

- Залучення батьківської громади до вирішення питань навчання їхніх дітей з особливими потребами.
- Просвітницька робота у вигляді тренінгових занять з батьками.
- Практична групова робота з дітьми на базі ІРЦ (завдяки наповненню ІРЦ дидактичними матеріалами та оснащенню технікою).
- Проведення спільних заходів з родинами з організації дозвілля.
- Відкриття нових перспектив для власних дітей з упровадженням інклюзивного навчання.

Пріоритетним напрямом роботи ІРЦ стала всебічна підтримка родин, які виховують дітей з особливими потребами, у тому числі з інвалідністю.

Напрями роботи із сім'ями:

- роз'яснювально-консультативна робота в питаннях інклюзивного навчання;
- інформаційна робота в питаннях забезпечення різноманітних соціальних потреб державними установами та громадськими організаціями;
- психологічна підтримка батьків дітей з особливими потребами з метою розвитку впевненості, прагнення долати життєві труднощі.

Види роботи із сім'ями:

- тренінги, під час яких учасники мають змогу познайомитись та обмінятися досвідом;
- засідання батьківського клубу з метою планування діяльності;
- спільні зустрічі вихідного дня.

Інклюзивний ресурсний центр став інформаційним осередком для родин, які виховують дітей з особливими потребами.

У рамках реалізації проекту було запроваджено серію тренінгових занять з родинами, під час яких з'ясовано, що батьки обмежені у спілкуванні та потребують зустрічей з метою знайомства та обміну інформацією, яка стосується розвитку їхніх дітей. Таким чином, на базі ІРЦ проводяться щотижневі зустрічі з родинами, які переформатувались у постійно діючий батьківський клуб «У пошуках розуміння». Ці батьки стали частиною ІРЦ та помічниками в запровадженні інклюзії в регіоні.

Системна психологічна підтримка та консультативна робота з родинами, які виховують дітей з особливими потребами, а також просвітницька робота фахівців сприяли активізації діяльності батьків і створенню батьківських ініціативних груп.

Робота з батьками проводиться поетапно:

- ⇒ I етап – індивідуальна консультативна робота з батьками.
- ⇒ II етап – участь у практичних тренінгах з іншими батьками, які планують подальше навчання своїх дітей в умовах інклюзивної школи.
- ⇒ III етап – участь у спільних програмах дозвілля.

За результатами роботи із сім'ями в I кварталі 2015 р. на базі ІРЦ було проведено чотири тренінги: «Інклюзивні ресурсні центри: інклюзивна освіта для моєї дитини» (21 січня); «Інклюзивні ресурсні центри: інклюзивний клас для моєї дитини» (18 лютого); «Постать учителя – важлива складова успішного навчання моєї дитини» (12 березня); «Активна позиція батьків – запорука успішності дитини» (19 березня).

З метою розширення знань педагогів про специфіку роботи з дітьми з особливими освітніми потребами інклюзивний ресурсний центр, створений на базі Вінницької обласної психолого-медико-педагогічної консультації, розпочав роботу з педагогами ЗОШ № 34 м. Вінниці.

Роботу з педагогами було сплановано поетапно. Фахівці ІРЦ провели перші зустрічі з метою інформування всіх членів педагогічного колективу про напрями впровадження інклюзивних підходів у навчально-виховному процесі та умови для їх забезпечення. Також створено план розвитку інклюзії навчального закладу, мета якого не оцінка компетентності педагогів, а пошук шляхів підтримки педагогічного та професійного розвитку всіх учасників навчально-виховного процесу.

За ініціативи органів управління освіти районних державних адміністрацій (міських рад) у лютому-березні 2015 р. у кожній адміністративній одиниці області проведено моніторинг стану пріоритетних напрямів розвитку інклюзивного навчання у школах шляхом анкетування учасників навчально-виховного процесу, в яких у перспективі планується відкриття інклюзивних класів.

Усього в області анкетуванням були охоплені понад 3000 осіб (педагогічні працівники (2273 особи), батьки (572 особи), представники відділів освіти районних державних адміністрацій (РДА), міських рад (155 осіб).

У рамках проведення курсів підвищення кваліфікації асистентів учителів при Вінницькій академії неперервної освіти у травні 2015 року на базі ЗНЗ І–ІІІ ступенів № 2 м. Бару було проведено семінар-практикум на тему «Алгоритм запровадження інклюзивного навчання в загальноосвітньому закладі». У Барському районі в 4-х школах (НВК «ЗОШ І–ІІІ ст. № 2 гімназія» м. Бара, ЗОШ І–ІІІ ст. № 4 м. Бара, Войнашівська ЗОШ І–ІІІ ст., Ялтушківська ЗОШ І–ІІІ ст.) за інклюзивною формою навчаються сім дітей з різними порушеннями психофізичного розвитку, з якими працюють чотири асистенти вчителя.

Окрім того, з розвитком інклюзивного ресурсного центру налагодилась міжвідомча координація із профільними управліннями, департаментами та громадськими організаціями, які займаються вирішенням різних проблем дітей з особливими освітніми потребами в області, що відображена в дев'ятисторонньому Меморандумі про співпрацю.

Спільно з журналістами місцевого телебачення розроблено цикл телепередач на телеканалі «ВДТ» у рамках проекту «Класна робота», де висвітлюються успішні історії кожної сім'ї, в якій виховуються діти з особливими потребами, та оприлюднюється інформація про діяльність ІРЦ Вінницької області.

Інші результати діяльності ІРЦ:

- ❖ Фахівцями Вінницької обласної психолого-медико-педагогічної консультації розроблено інформаційні матеріали для батьків і педагогів.
- ❖ У Вінницькій академії неперервної освіти проводиться анкетування педагогів, які проходять курси підвищення кваліфікації в питаннях обізнаності з навчанням і вихованням дітей з особливими освітніми потребами у школах.
- ❖ Запроваджено курс лекцій «Вступ до інклюзії» для всіх курсантів Вінницької академії неперервної освіти (проведено навчання 2-х груп (усього 50 підпрацівників)).
- ❖ Реалізація проекту «Інклюзивна освіта: крок за кроком» у Вінницькій області представлена на Всеукраїнській нараді директорів психологічних служб і завідувачів обласних психолого-медико-педагогічних консультацій 15 травня 2015 року.

Літній табір для сімей, які виховують дітей з розладами аутичного спектра

У липні вперше на території Вінницької області було організовано літній табір для родин дітей з розладами аутичного спектра. Метою роботи табору були проведення інтенсивної різноманітної корекційної роботи з дітьми з порушеннями комунікативних навичок, підвищення рівня психологічної підтримки таких дітей в умовах літнього табору та підвищення рівня компетентності батьків у питаннях спеціальних навчальних методик. У роботі табору взяли участь 13 родин, 6 родин – з м. Тернопіль, 2 родини – переселенці зі східних областей України.

Для організації корекційних занять на волонтерських засадах організатори залучили спеціалістів-дефектологів і психологів, які володіють спеціальними методиками невербального спілкування. До спільної активної діяльності було залучено всіх учасників роботи літнього табору. Діти брали участь у корекційних заняттях із працетерапії, ігротерапії, ритміки; для батьків було організовано комплексну роботу із психологічними заняттями, тренінгами, інформаційними лекціями, проводилось навчання інноваційних методів роботи з дітьми. Також фахівці-психологи надавали консультативну допомогу сім'ям.

Оскільки одним із завдань були розвиток самостійності в дітей і набуття практичних життєвих навичок, у літньому таборі організували будівництво картонного багатокімнатного будиночка, в якому діти мали змогу самостійно вибирати ігрові матеріали та облаштовувати середовище на власний розсуд без опіки батьків, а найголовніше – почуватись безпечно лише у своєму дитячому просторі. У вільний час діти разом з дорослими охоче розмальовували будиночок яскравими фарбами. Саме в такий спосіб діти передавали свої почуття задоволення, які дорослі не завжди можуть зрозуміти, зважаючи на відсутність у них словесного спілкування.

Позитивний настрій і заряд бадьорості, які сповнювали дітей упродовж перебування в таборі, були вкрай необхідні для їхніх батьків, переконані організатори, адже посмішки на обличчях дітей – це найцінніші миті в житті.

Кожний з учасників роботи табору отримав завдання виявити хобі й таланти в інших учасників. За результатами цієї гри батьки та діти отримали сертифікати з особливими відмітками своїх талантів, що сприяло їхній спільній комунікації та обміну досвідом.

Очікування батьків від перебування дітей у таборі перевершили сподівання, а також посилили бажання продовжувати взаємне спілкування та спільну діяльність у напрямі розвитку інклюзивного навчання їхніх дітей.

Перший досвід організації та проведення роботи літнього табору був позитивним та успішним і, найважливіше, батьки відчували розуміння та підтримку для себе та своїх дітей.

Організаторами заходу були інклюзивний ресурсний центр Вінницької області за підтримки Всеукраїнського фонду «Крок за кроком», Вінницька та Тернопільська благодійні організації, Благодійний фонд «Центр соціалізації та реабілітації дітей з аутизмом та іншими розладами «Розвиток» і «Золотий ключик».

Таким чином, інклюзивний ресурсний центр Вінницької області поширює інклюзивну політику серед населення, вносить інклюзивну культуру в загальноосвітні навчальні заклади, наповнює нею педагогічну працю та допомагає вчителю дотримуватись інклюзивних цінностей і головне – є надійною опорою для родин, які виховують особливих дітей.

**З досвіду діяльності
інклюзивного ресурсного центру,
створеного на базі науково-методичного
центру**

**інклюзивної освіти
Інституту післядипломної педагогічної освіти
Київського університету імені Бориса
Грінченка**

http://nmcio.ippo.kubg.edu.ua/?page_id=664

Науково-методичний центр інклюзивної освіти є структурним підрозділом Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка.

Метою діяльності НМЦ інклюзивної освіти є реалізація освітньої політики держави в питаннях навчання дітей з особливими освітніми потребами в системі загальної середньої, дошкільної та позашкільної освіти міста Києва в умовах інклюзивної та спеціальної освіти.

Основні завдання:

- Участь у підготовці інструктивно-інформаційних листів за новоствореними нормативними документами у сфері інклюзивної та спеціальної освіти в питаннях розвитку освітньої системи.
- Розвиток педагогічної майстерності, творчої ініціативи педагогічних працівників, удосконалення форм і методів їх професійного розвитку.
- Участь в організації моніторингових досліджень, якості впровадження інклюзивної та спеціальної освіти в дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладах міста Києва та апробація навчально-методичного забезпечення.
- Науково-методична підтримка навчальних закладів, які мають статус експериментальних майданчиків у питаннях запровадження інклюзивної та спеціальної освіти.
- Вивчення потреб і надання практичної допомоги педагогічним працівникам, які працюють в інклюзивних і спеціальних класах загальноосвітніх навчальних закладів, спеціальних школах (школах-інтернатах), дошкільних навчальних закладах, дошкільних навчальних закладах компенсуючого та комбінованого типів, у тому числі в період їх підготовки до атестації.
- Науково-методичне забезпечення роботи з керівними кадрами загальноосвітніх навчальних закладів з інклюзивними та спеціальними класами, спеціальних шкіл (шкіл-інтернатів), дошкільних навчальних закладів, дошкільних навчальних закладів компенсуючого та комбінованого типів міста Києва.
- Вивчення, узагальнення та впровадження в педагогічну практику передового педагогічного досвіду, запровадження інклюзивної та спеціальної освіти в дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладах міста Києва.

- Формування електронної бази даних про передовий педагогічний досвід діяльності з питань інклюзивної та спеціальної освіти педагогічних колективів та окремих працівників, створення сучасних науково-методичних матеріалів, фондів навчальної, довідкової, методичної, психолого-педагогічної, наукової, науково-популярної та іншої літератури та періодичних педагогічних видань.
- Висвітлення в засобах масової інформації діяльності навчальних закладів та окремих педагогічних працівників, питань розвитку інклюзивної та спеціальної освіти в місті Києві.

Основні види діяльності:

- Організація просвітницької роботи з інклюзивної освіти.
- Розробка методичних рекомендацій для педагогів, психологів, соціальних педагогів, які працюють в інклюзивних класах/групах.
- Забезпечення змісту курсів підвищення кваліфікації для педагогічних працівників, які працюють в інклюзивних класах/групах.
- Організація та проведення науково-методичних і науково-практичних конференцій, семінарів, вебінарів, засідань «круглих столів», тренінгів, майстер-класів для педагогічних працівників, які працюють в інклюзивних класах/групах.
- Рецензування психокорекційних програм для дітей, які навчаються в умовах інклюзії.
- Організація діяльності районних методичних об'єднань педагогів спеціального, інклюзивного та інтегрованого навчання.
- Вивчення, узагальнення та впровадження досвіду інклюзивної моделі освіти в ДНЗ і ЗНЗ.
- Надання методично-консультативної та інформаційної підтримки керівникам навчальних закладів, педагогам-дефектологам, практичним психологам, які працюють в умовах спеціального, інклюзивного та інтегрованого навчання.

Наявні ресурси до проекту: НМЦ інклюзивної освіти технічно обладнаний відповідно до потреб виробничої діяльності.

Зміни в діяльності НМЦ інклюзивної освіти, пов'язані з організацією інклюзивного ресурсного центру

❖ Зміни на рівні документації та практики:

- Внесено зміни в посадові обов'язки методистів НМЦ інклюзивної освіти. Запровадження нових видів діяльності, а саме:
  - консультування педагогів, батьків та інших зацікавлених осіб про наявні ресурси в місті Києві для забезпечення додаткової підтримки дітям з особливими освітніми потребами;
  - створення та оновлення бази ресурсів (освітніх, медичних і соціальних послуг для дітей з особливими освітніми потребами та їхніх сімей);
  - організація та реалізація для педагогічних працівників міста Києва навчальних проектів роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби, за різними напрямками з подальшим отриманням сертифікатів учасниками реалізації проектів.
- Підписано Меморандум про спільну діяльність для реалізації проекту на базі Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка (*додаток Д*);
- На постійній основі, у тому числі в онлайн-режимі, організовано оцінювання ефективності роботи інклюзивного ресурсного центру (*додаток Е*).

❖ Уроки проекту (висновки та плани на майбутнє)

Участь у реалізації проекту створення ІРЦ, який запроваджувався Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), дала змогу:

- Розширити партнерські стосунки з Департаментом освіти і науки, молоді та спорту виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), Інститутом спеціальної педагогіки НАПН України, Київською міською психолого-медико-педагогічною консультацією, Всеукраїнським фондом «Крок за кроком», Всеукраїнською благодійною організацією «Даун Синдром», Громадською організацією «Маленький принц» для подальшого впровадження інклюзивної освіти в місті Києві.
- Поповнити НМЦ інклюзивної освіти науково-методичною літературою для педагогів і батьків дітей з особливими освітніми потребами, наочними та дидактичними матеріалами, технічним приладдям.
- Поповнити бібліотечний фонд Київського університету імені Бориса Грінченка науково-методичною літературою про питання інклюзивної освіти.

❖ Плани на майбутнє:

- Надання консультацій у питаннях запровадження інклюзивної моделі освіти.
- Розробка та видання методичних публікацій.
- Налагодження партнерських взаємозв'язків з науковими та науково-методичними закладами.
- Участь у розробці та реалізації міжнародних проектів інклюзивної освіти.

Співпраця з партнерськими громадськими організаціями

Професійний супровід дітей з аутизмом у дошкільному та загальноосвітньому навчальних закладах: організація наступності

Серія навчально-практичних семінарів, організованих у партнерстві із громадською організацією «Системна допомога дітям з аутизмом «Маленький принц».

До семінарів було залучено представників районних управлінь освіти та психолого-медико-педагогічних консультацій Оболонського, Дніпровського, Деснянського районів, двох загальноосвітніх навчальних закладів і чотирьох дитячих садків м. Києва. У рамках проекту була створена постійна група учасників, що складалася із 38-и осіб.

14 квітня 2015 року. У ході роботи було розглянуто психологічні особливості переживання батьків як результат народження в сім'ї дитини з особливими потребами. Розуміння цього повинно бути основою для взаємодії та діалогу між батьками та фахівцями. У рамках проведення семінару учасники отримали інформацію про особливості переживання батьками такої життєвої ситуації (етапи, характерні емоційні стани та поведінка батьків); обговорили ефективні стратегії спілкування з такими батьками (повага до їхніх почуттів, дотримання особистісної дистанції, увага до їхніх слів і потреб); а також відпрацювали вправу для зняття психоемоційного напруження (гімнастика для подолання стресового стану «Ключ»).

28 квітня 2015 року. У ході роботи першої сесії увагу було зосереджено на роботі з документами, необхідними для індивідуального психолого-педагогічного супроводу дитини з аутизмом. Учасникам семінару було запропоновано заповнити анкету та обговорити зміст «Інформаційного листа дитини» та «Інтересів дитини». Також було опрацьовано вправу «Метод підтримуючої бесіди», спрямовану на попередження емоційного вигорання. Під час роботи другої сесії учасникам семінару було запропоновано розглянути питання практичного використання візуальної підтримки для дитини з аутистичним спектром розладу.

12 травня 2015 року. У ході роботи навчального-практичного семінару було обговорено алгоритм і зміст формулювання актуальних навчальних цілей з використанням конкретних прикладів дітей, які мають аутистичний спектр розладу. Учасники семінару також розглянули ієрархію цілепокладання та способи вимірювання досягнення окремої мети.

«Психолого-педагогічний супровід дитини із синдромом Дауна від 3-х років в умовах дитячого колективу»

Серія навчально-практичних семінарів, організованих у партнерстві із Всеукраїнською благодійною організацією «Даун Синдром».

До семінарів залучено 37 фахівців 24-х дитячих садочків загальноосвітнього та спеціального типів м. Києва, в яких виховуються діти із синдромом Дауна.

5 березня 2015 року. У ході роботи першої сесії учасників семінару було ознайомлено з: основними принципами інклюзивної освіти; нормативно-правовим забезпеченням інклюзивної освіти; відмінностями між інклюзією та інтеграцією; умовами запровадження інклюзивної освіти. У ході роботи другої сесії увагу було акцентовано на розробці індивідуальної програми розвитку для дитини із синдромом Дауна, яка виховується в умовах дошкільного навчального закладу. Учасники семінару мали можливість практично попрацювати в малих групах і розробити індивідуальну програму розвитку для такої дитини. Також учасники представили свої напрацювання та колективно обговорили отримані результати.

22 квітня 2015 року. У ході роботи першої сесії практичні психологи ЦРР ВБО «Даун Синдром» ознайомили учасників семінару з розвитком дитини із синдромом Дауна в різних сферах; із соціальними факторами, які впливають на розвиток такої дитини; з особливостями фізичного розвитку та акцентували увагу на особливостях поведінки дитини із синдромом Дауна. Учасники семінару мали змогу проаналізувати причини можливої агресивної поведінки та обговорити особливості цих проявів у дітей дошкільного віку.

У ході роботи другої сесії учасникам семінару для подальшої роботи було запропоновано вибрати одну з тематичних секцій.

Секція 1: «Особливості формування навичок комунікації та спілкування в дітей із синдромом Дауна. Труднощі та шляхи їх подолання».

Секція 2: «Особливості поведінки дітей із синдромом Дауна. Подолання проявів агресії в дитини із синдромом Дауна в дитячому колективі».

Секція 3: «Особливості роботи з дитиною від 3-х років із синдромом Дауна – робота індивідуально та в умовах групи».

У ході роботи вищезазначених секцій учасники семінару мали можливість отримати практичні поради від фахівців ЦРР ВБО «Даун Синдром» (логопедів і дефектологів, практичних психологів) про роботу з дітьми дошкільного віку, які мають синдром Дауна.

**З досвіду діяльності інклюзивного
ресурсного центру,
створеного на базі Рівненської обласної
психолого-медико-педагогічної консультації**
<http://www.osvitarda.rv.ua/05>

Головною метою діяльності Рівненської обласної психолого-медико-педагогічної консультації є виявлення, психолого-педагогічне вивчення, оцінка труднощів і потенційних можливостей розвитку дітей віком до 18-ти років, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку й потрапляють у групу ризику виникнення труднощів пізнавальної діяльності та поведінки.

Основні завдання та функції Рівненської обласної психолого-медико-педагогічної консультації:

- Розгляд конфліктних і найбільш складних для діагностики випадків з метою поглибленого психолого-педагогічного вивчення дитини для задоволення її освітніх потреб відповідно до особливостей психофізичного розвитку.
- Аналіз даних про кількість дітей з порушеннями психофізичного розвитку.
- Надання обґрунтованих пропозицій відповідним органам виконавчої влади про вирішення типових проблем у доступі та забезпеченні права на освіту дітей з особливими освітніми потребами дошкільного та шкільного віку, у тому числі з інвалідністю, шляхи їх вирішення; оптимізації, удосконалення мережі дошкільних, спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів, підвищення ефективності логопедичної роботи, запровадження в дошкільних, загальноосвітніх навчальних закладах інклюзивного (інтегрованого) навчання в комплексі з реабілітаційною роботою.
- Контроль дотримання психолого-медико-педагогічними консультаціями вимог положення, професійної етики організації та проведення консультативно-методичної, корекційно-розвивальної роботи, психолого-педагогічного вивчення особливостей психофізичного розвитку дітей.
- Моніторинг, експертиза діагностичного інструментарію, наочно-методичних матеріалів, що використовуються в діяльності, інновацій у галузі психолого-педагогічної діагностики та корекції труднощів психофізичного розвитку дітей.
- Використання досягнень психодіагностики та новітніх корекційно-розвиткових програм у роботі психолого-медико-педагогічних консультацій з метою розробки ефективних психолого-педагогічних рекомендацій, зокрема для дітей раннього віку.
- Вивчення, узагальнення та впровадження досвіду роботи психолого-медико-педагогічних консультацій.
- Сприяння кваліфікаційному, творчому, науковому зростанню консультантів психолого-медико-педагогічних консультацій шляхом проведення

курсів підвищення кваліфікації на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти, науково-практичних конференцій, семінарів, тренінгів тощо.

- Надання консультативно-методичної допомоги в питаннях виховання, навчання та соціально-трудової реабілітації (підготовки) дітей з порушеннями психофізичного розвитку, у тому числі дітей раннього віку, з розладами поведінки та ін., батькам (особам, які їх замінюють), керівникам навчальних закладів, педагогам, практичним психологам, соціальним педагогам, медичним, соціальним працівникам, громадськості, запровадження інклюзивного інтегрованого навчання дітей дошкільного та шкільного віку.

❖ *Основні завдання:*

- Сприяти поширенню процесу інклюзивного навчання представниками управління освіти та науки.
- Зміцнити партнерські зв'язки в мультидисциплінарних командах, які забезпечують створення відповідного до потреб дітей з особливими потребами навчального середовища в інклюзивних класах, групах.
- Напрацювати подальші кроки для підвищення якості навчального процесу дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітніх навчальних закладах.
- Донести до громадськості та педагогів, що всі учні повинні мати однаковий доступ до освіти, у тому числі діти з особливими освітніми потребами; водночас усі учні повинні мати можливість отримати досвід, знання, які сприяють подоланню упереджень й дискримінації та сприяють формуванню позитивного ставлення до людей з особливостями розвитку.
- Забезпечити поінформованість партнерів ІРЦ про переваги інклюзивної освіти, використання наявних ресурсів для створення необхідного навчального середовища, відповідного до потреб учнів з особливими потребами, ролі партнерів в успішному залученні дітей з особливими освітніми потребами до загальноосвітнього простору.
- Розробити алгоритм надання спеціальних освітніх і фахових послуг для дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються в ДНЗ та ЗНЗ.

Основні результати діяльності інклюзивного ресурсного центру:

- збільшилась кількість інклюзивних класів (відкрито 16 інклюзивних класів), дітей з особливими потребами, залучених до інклюзивного навчання (85 учнів), асистентів учителів (45 осіб);
- збільшилась кількість: підготовлених педагогів (завдяки проведенню тренінгів, консультацій, наданню методичної підтримки, відповідної літератури); поінформованих батьків, партнерів ІРЦ (завдяки проведенню семінарів-тренінгів, консультацій, наданню навігаційних послуг, відкриттю сторінки ІРЦ на сайті ОПМПК); поінформованих членів громади (завдяки соціальній рекламі, проведенню різноманітних заходів, акцій, роботи зі ЗМІ, поширенню інформативної друкованої продукції);
- залучено партнерів (державні та недержавні організації) до надання послуг дітям з особливими потребами та їхнім сім'ям, напрацьовано партнерську взаємодію;
- налагоджено співпрацю з батьками дітей з особливими потребами;
- громада Рівненщини більш поінформована про потреби дітей з інвалідністю та родин, де вони виховуються, права дітей з особливими освітніми потребами на інклюзивну освіту;
- підвищилась якість освітніх послуг, які надаються дітям з особливими потребами в загальноосвітніх закладах (завдяки більшій поінформованості вчителів і наданню спеціальних послуг дітям з порушенням психофізичного розвитку, які навчаються в загальноосвітніх школах).

Приклад успішної історії дитини з особливими освітніми потребами

В інклюзивний ресурсний центр звернулись батьки дитини з порушенням опорно-рухового апарату із проханням посприяти організації для неї інклюзивного навчання.

Працівники ІРЦ спільно з адміністрацією загальноосвітньої школи, розташованої поблизу місця проживання хлопчика, спланували низку заходів з організації освітнього середовища для майбутнього учня.

Хлопчика було зараховано у 5-й клас.

Усі вчителі, які працювали з дитиною, брали участь у семінарах, тренінгах, що організував ІРЦ. Для педагогів школи було організовано постійний методичний супровід із залученням партнерів ІРЦ.

Наразі дитині надаються послуги реабілітолога, логопеда та дефектолога із залученням ресурсів партнерських організацій. Під час навчання учня супроводжує асистент учителя.

За період навчання дитини у школі змінилося ставлення школярів до дітей з особливими потребами. Зі слів директора закладу, у школі зменшилась кількість конфліктів між учнями, діти стали більш виваженими. Повага, співчуття, бажання допомогти стали дієвою формою дитячого шкільного життя. Хлопчик повірив у свої сили, відчув підтримку однокласників. 5-й клас закінчив на достатньому й високому рівні.

Реалізує свої мрії, живе активним життям, займається у спортивній секції тхеквондо, має певні успіхи.

❖ Підсумки та плани на майбутнє:

- Управлінням освіти й у подальшому треба враховувати освітні запити батьків про відкриття класів з інклюзивною формою навчання.
- Залучати працівників ІРЦ до роботи координаційних рад, профільних комітетів для розширення можливостей впливу ІРЦ на формування освітньої політики області.
- Сприяти розширенню ресурсів ІРЦ (збільшенню кількості партнерів, забезпеченню функціонування ІРЦ за кошти обласного бюджету, наданню необхідної літератури). Інформаційні матеріали про інклюзивний ресурсний центр і його діяльність розміщено в *додатку Ж*.

**З досвіду роботи
інклюзивного ресурсного центру,
створеного на базі обласної
психолого-медико-педагогічної консультації
м. Черкаси
<http://opmpk.at.ua>**

Психолого-медико-педагогічна консультація як ресурсний центр допомоги дітям з особливими освітніми потребами

Одним із пріоритетних завдань діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій є ґрунтовна та професійна допомога дітям з особливими освітніми потребами при забезпеченні права на якісну освіту шляхом запровадження в дошкільних, загальноосвітніх навчальних закладах інклюзивного (інтегрованого) навчання в комплексі з реабілітаційною роботою.

Питання запровадження механізму надання інтегрованих освітніх послуг і соціалізації дітей з особливими освітніми потребами, створення для них умов навчання в загальноосвітніх навчальних закладах є особливо актуальним, зважаючи на впровадження в Черкаській області інклюзивної форми навчання.

Черкащина отримала можливість взяти участь у реалізації проекту «Інклюзивна освіта: крок за кроком», ініційованого Всеукраїнським фондом «Крок за кроком», що реалізувався впродовж 2013–2015 років за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). У рамках реалізації проекту на Черкащині на базі обласної психолого-медико-педагогічної консультації створено інклюзивний ресурсний центр (далі – ІРЦ), який сприяв упровадженню інклюзивної форми навчання в регіоні. Модель ІРЦ була розроблена на основі міжнародного досвіду та адаптована до українського контексту.

Завдяки проекту були заплановані та проведені заходи для реалізації таких завдань:

- 1) підвищення рівня підтримки дітей з особливими освітніми потребами;
- 2) підвищення рівня компетентності батьків дітей з особливими освітніми потребами;
- 3) посилення фахової спроможності педагогів, які працюють з дітьми з особливими потребами;
- 4) підвищення рівня компетентності місцевих управлінь освіти.

Реалізація вищезазначених завдань стала можливою внаслідок проведення низки заходів (навчально-практичні тренінги, практичні семінари, «круглі столи»), де презентувався проект «Інклюзивна освіта: крок за кроком» і практичні аспекти впровадження інклюзивної освіти для різних категорій працівників (спеціалістів органів управління освіти області в питаннях інклюзивного навчання, завідувачів районних (міських) психолого-медико-педагогічних консультацій).

цій, практичних психологів, соціальних педагогів, учителів загальноосвітніх закладів, вихователів дошкільних закладів). Працівниками інклюзивного ресурсного центру проводились робочі зустрічі, під час яких розглядалися питання покращення рівня підтримки дітей з особливими освітніми потребами. Приклад плану діяльності ІРЦ додається (додаток 3).

Для успішної діяльності центру були визначені такі функції.

❖ **інформаційна:**

- забезпечувати інформаційними ресурсами про існуючі послуги для дітей з особливими потребами, батьків, педагогів та інших працівників;
- розробляти інформаційні матеріали та поширювати їх серед усіх ключових груп;

❖ **освітньо-консультаційна:**

- надавати рекомендації про визначення належних навчальних матеріалів, ресурсів та обладнання для сприяння процесам навчання й викладання;
- давати консультації та організовувати навчальні заходи з роботи в інклюзивному середовищі для персоналу закладів освіти, який працює з дітьми з особливими потребами, їхніх батьків, як на базі закладу, так і на базі ІРЦ;

❖ **навігаційна:**

- надавати підтримку батькам дітей з особливими потребами при виявленні та отриманні доступу до існуючих послуг для задоволення соціальних, емоційних та освітніх потреб своїх дітей;

❖ **обстоювання інтересів:**

- обстоювання інтересів на індивідуальному та системному рівнях. На індивідуальному рівні – з батьками,
- іншими надавачами послуг з метою забезпечення доступу до освітніх та інших послуг для дітей з особливими потребами. На системному рівні ІРЦ працює шляхом інформування різних зацікавлених сторін про додаткові потреби дітей у навчальному процесі;
- надання рекомендацій і компетентної інформації про питання навчання дітей з особливими потребами у процесі розробки та впровадження нормативно-правових документів, спрямованих на підтримку її реалізації у співпраці з органами влади й недержавними організаціями;
- працювати з партнерськими закладами освіти та організаціями, що опікуються проблемами дітей з особливими потребами, для того, щоби задовольняти потреби та вирішувати питання політики/програм, які стосуються дітей з особливими потребами.

Унаслідок реалізації проекту Черкаським ІРЦ було налагоджено тісну співпрацю та партнерську взаємодію з державними та громадськими організаціями, зокрема із членами батьківських комітетів Черкаської області.

Дорадчим комітетом ІРЦ розроблено та підписано меморандум про співпрацю між партнерськими організаціями, у рамках співпраці з Черкаським обласним центром для обдарованих дітей проводилася зоотерапія для дітей, які відвідують ІРЦ.

Фахівцям обласної ПМПК у посадові обов'язки додано таку функцію діяльності, як сприяння впровадженню інклюзивного навчання. Створено базу даних ресурсів і послуг, які є в області, та закладів з інклюзивним навчанням.

Спеціалістами інклюзивного ресурсного центру надається широка консультативна допомога для різних категорій населення. Постійно оновлюється інформація на сайті Черкаської ОПМПК, що стосується навчання й виховання дітей в інклюзивному середовищі.

Слово від команди Черкаського ІРЦ

Наша команда задоволена результатами роботи ІРЦ, адже ми переконалися, що навіть коли дитина має порушення інтелектуального розвитку, це не є перешкодою для її залучення до навчання в загальноосвітньому навчальному закладі; що фінансування (його відсутність чи наявність) не є основним важелем запровадження (чи неможливості впровадження) інклюзивного навчання.

За період повноцінного функціонування ІРЦ ми отримали новий досвід, зокрема в роботі з родинами переселенців; запевнилися, що інклюзивна форма навчання є дійсно перспективною для такої категорії дітей і дає їм змогу належним чином адаптуватись до соціуму.

Один з висновків, який ми зробили у процесі визначення та задоволення індивідуальних потреб дітей з особливостями психофізичного розвитку, – це те, що повинна працювати команда фахівців, котрі активно взаємодіють, обмінюються знаннями та інформацією. Команда об'єднує працівників ПМПК, лікарів, дефектологів, логопедів, психологів, педагогів і батьків.

Ми спробували впровадити інклюзивну форму навчання в дошкільних навчальних закладах для дітей з комбінованими порушеннями розвитку й задоволені результатами та відчуваємо вдячність батьків, які зі страхом погоджувались на таку форму навчання для своїх дітей.

Завдяки участі в реалізації проекту ми знайшли багато партнерів, колег, спонсорів і небайдужих людей, які зацікавлені розвивати інклюзивне навчання в області.

Ми створили єдину базу ресурсів для роботи з дітьми з особливими потребами.

Навчальні тренінги та семінари, які проводились організаторами проекту, навчили нас і дали нам багато цінної фахової, найновішої інформації про питання інклюзивної освіти.

Ми стали більш соціально активними, командними гравцями; про нас і нашу роботу вже знають не тільки в нашій області, ми консультиємо інших колег і ділимося набутим досвідом і ресурсами.

Завдяки участі в реалізації проекту Міністерство освіти і науки України відстежує реальний стан справ у напрямі впровадження інклюзивного навчання в нашій області.

Завдяки проектному сприянню та підтримці ми отримали дуже цінну методичну та технічну підтримку, можемо реалізувати новітні освітні технології у своїй практиці.

Ми прагнули до того, щоб в інклюзивних класах робився наголос на розвиток сильних якостей і талантів дітей, а не на їхні фізичні й розумові проблеми. Так, за час роботи ІРЦ Черкаси маємо чимало переможців, лауреатів різних творчих і спортивних конкурсів. Зокрема, учень Черкаської ЗОШ № 3, який навчається в інклюзивному класі, цього року підтвердив знання англійської мови на міжнародному рівні (має сертифікат Кембриджського університету).

Ми зрозуміли, що для ефективної діяльності необхідні спільні зусилля не тільки педагогів і персоналу закладів, а й батьків, членів родин, однолітків.

Підбиваючи підсумки, зазначаємо, що інклюзивна освіта передбачає комплексний, системний, особистісно зорієнтований та індивідуалізований підхід до навчання, подолання девіації поведінки та дефіцитарності розвитку, соціалізацію учнів; потребує вивчення не тільки структури наявного порушення розвитку, а й рівня соціально-побутової адаптованості й комунікативно-пізнавальної діяльності кожної дитини. У процесі інклюзивного навчання важливо враховувати перспективи майбутнього розвитку, індивідуальні вподобання та наміри дітей з особливими потребами.

Отже, наші плани на майбутнє – ту добру та корисну справу, яку ми розпочали, важливо продовжувати, удосконалювати та поглиблювати. Для нас важливо утримати темп роботи і продовжувати діяльність ІРЦ після реалізації проекту.

Додаток А

Переваги та недоліки двох моделей ресурсних центрів

Модель ресурсного центру № 1 (дистанційна)	
Переваги	Недоліки
Послуги надаються за місцем проживання дитини й менше залежать від можливостей батьків привезти дитину в центр.	Виїзд на місце фахівців центру може забирати багато часу та коштів.
Консультативна підтримка надається із залученням батьків і відповідного персоналу (медичних, соціальних чи педагогічних працівників), які безпосередньо працюють із сім'єю та дитиною. Таким чином відбувається розвиток персоналу на місці та зменшується залежність від фахівців центру.	Розвиток місцевого потенціалу може сприйматись як зменшення залежності місцевого персоналу від фахівців ресурсного центру.
Деякі стратегії втручання краще інтегруються в повсякденне життя дитини, оскільки відбуваються у звичному для неї оточенні.	Батьки та інші фахівці можуть уважати такі «опосередковані» послуги менш якісними.
Послуги можна розробити з урахуванням потреб дитини в певному середовищі.	Навчання працівників на місцях надавати відповідні послуги може потребувати багато часу.
Більш ефективне використання ресурсів. Наприклад, якщо дитині більше не потрібен інвалідний візок чи інше допоміжне обладнання, вона повертає його в центр, який зможе надати цей ресурс (за потреби) іншій дитині.	
Модель ресурсного центру № 2 (на базі центру)	
Переваги	Недоліки
Відсутність необхідності поїздок для фахівців ресурсного центру, більш ефективне використання робочого часу.	Виїзд у центр може бути складним для деяких сімей, оскільки потребуватиме додаткових коштів і часу.
Батьки часто вважають послуги на базі центру більш якісними.	Багато педагогічних працівників бажають отримати консультації фахівців безпосередньо в навчальному закладі, а не їхати для цього в центр.
Можливість створення центру підвищення кваліфікації на базі ресурсного центру.	Неможливість розвитку потенціалу фахівців на місцях.
Можливість надання послуг на базі центру без необхідності виїжджати на місця часто приваблює висококваліфікованих фахівців.	Послуги на базі центру не дають можливості врахувати особливості місцевого контексту.
	Складніше відстежити подальшу якість надання послуг на місцях.

Посадова інструкція координатора інклюзивного ресурсного центру, який працює в межах реалізації проекту «Інклюзивна освіта: крок за кроком»

1. Попередня інформація

Проект «Інклюзивна освіта: крок за кроком» є проектом, що виконується Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Бенефіціаром проекту є Комітет з питань освіти і науки Верховної Ради України. Реципієнтами проекту є Департаменти освіти і науки і місті Києві та обласні державні адміністрації у Вінницькій, Рівненській та Черкаській областях.

2. Опис проекту

Мета проекту – покращити умови для дітей з особливими потребами для отримання рівного доступу до якісної освіти та інших послуг в інклюзивному навчальному середовищі.

Завданнями проекту є:

- Підвищити рівень підтримки дітей з особливими потребами в умовах загальної дошкільної та початкової освіти.
- Підвищити рівень компетентності батьків дітей з особливими потребами.
- Посилити спроможність педагогів, які працюють з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзивного навчального середовища.
- Посилити спроможність викладачів системи післядипломної педагогічної освіти при наданні професійної підтримки педагогам.
- Підвищити рівень компетентності місцевих управлінь освіти в питаннях інклюзивної освіти.

Період реалізації проекту – 1.12.2013 р. – 19.5.2015 р.

Ключова роль у проекті відводиться інклюзивним ресурсним центрам, які надаватимуть підтримку батькам дітей з особливими потребами, поширюватимуть інклюзивні освітні практики шляхом обміну інформацією та знаннями, співпрацюватимуть з іншими організаціями, створюючи дієву мережу для підтримки інклюзії.

Проектом передбачено створення ІРЦ у чотирьох областях України: Черкаській, Рівненській, Вінницькій областях, а також у місті Києві.

Важливим чинником досягнення мети проекту є доступ його учасників до нових знань, практики, інформаційних ресурсів. Такий доступ забезпечуватиметься шляхом участі у тренінгах, робочих зустрічах, засіданнях «круглих столів», отриманні наставницької допомоги.

3. Мета цього завдання

Головна мета цього завдання – визначення обов'язків і відповідальності координатора інклюзивного ресурсного центру у Вінницькій області.

4. Обсяг робіт

Консультант – координатор інклюзивного ресурсного центру відповідає за виконання таких завдань:

- 4.1. Участь у тренінгах, засіданнях «круглих столів», робочих зустрічах та інших видах діяльності, передбачених планом проекту.

- 4.2. Розробка та сприяння затвердженню внутрішньої документації ІРЦ для забезпечення його діяльності, а саме: Положення про ІРЦ, повноваження та завдання дорадчого комітету тощо. Розроблені матеріали додаються до звіту координатора.
- 4.3. Формування партнерства з державними та недержавними організаціями для реалізації завдань інклюзивного ресурсного центру шляхом розробки та підписання Меморандуму про співпрацю між партнерами (на регіональному рівні). Копія підписаного меморандуму додається до звіту.
- 4.4. Збір даних (сканування середовища) про існуючі послуги та прогалини в галузі освіти та інших сферах, дотичних до питань інклюзивної освіти (сфера охорони здоров'я, соціальної політики та ін.). Отримані результати стануть базою даних про ресурси на регіональному рівні та основою для складання плану діяльності ІРЦ.

База даних ресурсів повинна містити таку інформацію.

- **У галузі освіти:**
  - **загальний опис існуючого стану впровадження інклюзивної освіти в регіоні та перспективи її розвитку** (до 300 слів);
  - **нормативно-правова база**, нормативно-правові документи, які видаються на рівні області, міста, району;
  - **опис регіональних програм, ініціатив, експериментальних програм у галузі освіти** та інших сферах, з огляду на питання інклюзії (назва документа, дата та номер реєстрації, основні положення, що стосуються вищезазначеного питання);
  - **підрозділи Управління освіти**, включаючи: відділ інклюзивної та спеціальної освіти, центр практичної психології, психолого-медико-педагогічну консультації та інші служби (назва, адреса, керівник закладу, контакти, ключові напрями діяльності, функції). Бажано додати анотовану інформацію про кожен з них (до 50-ти слів, у тому числі адресу сайту);
  - **дошкільні навчальні заклади з інклюзивними групами** (назва, адреса, керівник закладу, контакти, фахівці). Бажано додати анотовану інформацію про кожний навчальний заклад (до ста слів, у тому числі адресу сайту);
  - **загальноосвітні навчальні заклади з інклюзивними класами** (назва, адреса, керівник закладу, контакти, фахівці). Бажано додати анотовану інформацію про кожний навчальний заклад (до ста слів, у тому числі адресу сайту);
  - **спеціальні заклади освіти (школи-інтернати)** (назва, адреса, керівник закладу, контакти, фахівці). Бажано додати анотовану інформацію про кожний навчальний заклад (до ста слів, у тому числі адресу сайту);
  - **позашкільні навчальні заклади** (назва, адреса, керівник закладу, контакти, фахівці). Бажано додати анотовану інформацію про кожний навчальний заклад (до ста слів, у тому числі адресу сайту);
  - **навчально-реабілітаційні центри** (назва, адреса, керівник закладу, контакти, фахівці). Бажано додати анотовану інформацію про кожний навчальний заклад (до ста слів, у тому числі адресу сайту);

- **У сфері соціального захисту:**
  - **реабілітаційні центри** (назва, адреса, керівник закладу, контакти, фахівці та сфера послуг, що надаються ними);
  - **школи-інтернати** (назва, адреса, керівник закладу, контакти, фахівці та сфера послуг, що надаються ними);
  - **громадські організації, проекти** (назва, адреса, керівник закладу, контакти, фахівці, послуги, що надаються) із зазначенням сайтів.
- **У сфері охорони здоров'я:** основні підрозділи буде подано додатково.

Інформація буде розміщена на сайті проекту.

- 4.5. Організація та проведення робочих зустрічей для реалізації завдань проекту.
- 4.6. Сприяння підтримці батьків, освітян та інших представників громадськості для впровадження й розвитку інклюзивної освіти шляхом реалізації функцій ІРЦ.

Інформаційна:

- Надавати родинам актуальну інформацію про політику (нормативно-правові документи на національному та регіональному рівнях), програми та послуги для дітей з особливими потребами.
- Надавати інформацію ключовим групам (наприклад, про нормативно-правові документи, результати сучасних досліджень/кращий досвід у галузі інклюзивної та спеціальної освіти).
- Розробляти інформаційні матеріали (наприклад, інформацію про особливі потреби, поради батькам, педагогам) і поширювати її серед усіх ключових груп.

Консультативна:

- Надавати рекомендації про використання належних навчальних матеріалів, ресурсів та обладнання для сприяння процесам навчання й викладання в умовах інклюзивного навчального середовища.
- На постійній основі давати консультації та організовувати навчальні заходи для роботи в інклюзивному навчальному середовищі для персоналу закладів освіти, інших програм, які працюють з дітьми з особливими потребами та їхніми батьками, як на базі закладу, так і на базі центру.

Обстоювання інтересів:

- Надавати рекомендації та компетентну інформацію в галузі навчання дітей з особливими потребами у процесі розробки та впровадження нормативно-правових документів, спрямованих на підтримку реалізації концепції інклюзивної освіти у співпраці з органами влади й недержавними організаціями.
- Працювати з партнерськими закладами освіти та організаціями, що опікуються проблемами дітей з особливими потребами, для того, щоб задовольняти потреби і вирішувати питання політики/програм, які стосуються дітей з особливими потребами.

- Розробляти робочі варіанти документів, необхідних для розбудови потенціалу організацій громадського сектора та їх ефективної співпраці з державними органами, школами, дошкільними закладами та спеціалістами у справі впровадження інклюзивної освіти, а також подавати пропозиції про редагування та покращення таких документів, розроблених іншими компонентами проекту, партнерськими інституціями або експертами проекту.
  - 4.7. Вести та описувати «життєві приклади» успішної практики залучення дітей до інклюзивної освіти та надання відповідної підтримки (наводиться опис п'яти практик).
  - 4.8. Розробляти матеріали для статей, формувати прес-релізи/анонси та співпрацювати зі ЗМІ.
  - 4.9. Здійснювати планування та звітування ІРЦ відповідно до графіка, затвердженого координатором проекту, та форм, що додаються.

5. Тривалість і розподіл у часі цього завдання

Виконання завдань передбачає період березень 2014 року – травень 2015 року. Послуги консультанта повинні надаватись на засадах відпрацювання кількості годин з розрахунку 48 годин на місяць.

6. Матеріали, що надаються консультантом

Консультант формує та подає координатору проекту такі матеріали: плани, звіти, матеріали для розміщення на сайті проекту.

Інформація для розміщення на сайті проекту. Повідомлення про заходи, успіхи, ініціативи (до ста слів з додаванням фотографій тощо).

Усі вищезазначені матеріали повинні бути доступними для прочитання, підготовлені українською мовою та надані на електронному носії у форматі WORD або по електронній пошті.

Плани, звіти та інформаційні матеріали, а також звіт будуть слугувати підставою для виплат.

7. Засоби та послуги, які треба надати людям, які реалізують проект

Проект надає консультанту технічні засоби, методичні матеріали, консультативну підтримку.

8. Кваліфікаційні вимоги

Консультант повинен мати:

- знання та досвід роботи у сфері проектного менеджменту;
- хороші навички усного та письмового спілкування українською мовою;
- хороші навички роботи з комп'ютером (MS Office Word, Power Point тощо);
- здатність працювати у групі, а також забезпечувати дотримання граничних строків;
- підтверджений досвід у питаннях проектного менеджменту (резюме).

Крім того, консультант повинен володіти хорошими навичками міжособистісних взаємин, бути наполегливим, сприйнятливим і відданим, а також мати комунікативні, презентаційні та організаційні здібності.

Приклади організації документів інклюзивного ресурсного центру м. Вінниця

МЕМОРАНДУМ ПРО СПІВПРАЦЮ

29.4.2014.

м. Вінниця

Цей меморандум укладається з метою підтримки, розвитку та просування інклюзивної освіти у Вінницькій області шляхом спільної діяльності через організацію діяльності інклюзивного ресурсного центру.

Меморандум про співпрацю укладається між організаціями, які дотичні до освіти дітей з особливими потребами.

Партнери розвиватимуть співпрацю задля сприяння включенню дітей з особливими потребами в життя суспільства та систему освіти шляхом створення необхідних для цього умов і забезпечення можливості рівного доступу всіх дітей до отримання послуг, наявних у громаді.

Для спільного розуміння та ефективної співпраці партнери погоджуються з розумінням інклюзивної освіти як системи освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах дошкільного та загальноосвітнього навчального закладу.

Партнери у своїй діяльності керуються основними функціями ІРЦ, а саме: інформування, консультування, навігація та обстоювання прав. Зокрема:

- **інформування** – надання інформації, обмін інформацією, допомога батькам і педагогам знаходити та отримувати доступ до існуючих видів підтримки для задоволення широкого спектра потреб, а також поширення даної моделі через ЗМІ, за допомогою засідань «круглих столів», семінарів, конференцій;
- **консультування** передбачає консультації на основі визначених потреб, діючі та заплановані послуги, передбачені ІРЦ;
- **навігація** передбачає вибір оптимального шляху (у кожному конкретному випадку) інклюзії дитини з особливими освітніми потребами та сприяння при отриманні нею всіх необхідних супутніх послуг;
- **обстоювання прав** – написання рекомендацій про зміни в нормативно-правовій базі на підтримку інклюзивного навчання; підтримка батьків у їхніх діях з відстоювання інтересів своїх дітей на рівний доступ до освіти.

Договірні сторони зобов'язуються співпрацювати в таких напрямках:

- організувати та інформаційно підтримувати проведення спільних заходів (конференцій, семінарів, засідань «круглих столів», робочих зустрічей, тренінгів тощо), спрямованих на просування моделі інклюзивної освіти;
- у межах діяльності своєї організації забезпечувати ефективність просування інклюзивної освіти;
- сприяти при створенні бази даних про послуги освітнього, соціально-психологічного, реабілітаційного, медичного та спортивно-оздоровчого характеру;

- сприяти при створенні банку даних про потенційних користувачів послуг інклюзивної освіти через надання необхідної інформації, дотримуючись у роботі правил конфіденційності відповідно до етичного кодексу ІРЦ;
- сприяти впровадженню сучасних форм і методів підготовки фахівців для системи освіти через спільну участь у проведенні підготовчих курсів, навчальних семінарів, стажування тощо;
- здійснювати взаємний обмін інформацією про дітей з особливими потребами, у тому числі з інвалідністю;
- розробляти та реалізувати інші спільні заходи, спрямовані на повне та всебічне виконання даного меморандуму.

Ініціатива підписання меморандуму є результатом спільної роботи зацікавлених організацій/партнерів реалізації проекту «Інклюзивна освіта: крок за кроком» і підтримується проектом, зокрема інформаційно, людськими та фінансовими ресурсами.

Учасники за взаємною домовленістю можуть вносити в даний меморандум зміни та доповнення у вигляді протоколів, додатків, які складатимуть невід'ємну частину даного меморандуму.

Даний меморандум набирає чинності із дня підписання й діє впродовж усього часу існування ІРЦ.

Меморандум залишається відкритим для підписання іншими організаціями, які просять бажання долучитись до співпраці при впровадженні інклюзивної освіти.

Цей меморандум складений у 9-ти примірниках, які мають однакову силу.

ПІДПИСИ СТОРІН:

Департамент освіти і науки облдержадміністрації	І. Д. ІВАСЮК
Департамент охорони здоров'я та курортів облдержадміністрації	Т.Ф. БАБІЙ
Департамент соціальної політики облдержадміністрації	М.Є. КОВАЛЬ
Служба у справах дітей облдержадміністрації	Т.С. ДОРОШ
Вінницький обласний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді	О.Г. СЛОБОДЯНИК
Вінницький обласний інститут післядипломної освіти педпрацівників	С.І. ДРОВОЗЮК
Навчально-методичний центр психологічної служби системи освіти Вінницької області	Л.І. РИБАКОВА
КЗ „Центр соціальної реабілітації «Обрій»	С.В. ДЕМКО
Вінницька обласна організація «Асоціація захисту та допомоги інвалідам «Відкриті серця»	Н. О. ГОЛОВКО

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

НАКАЗ

1.4.2014 м. Вінниця

№ 194

Про створення інклюзивного ресурсного центру області

На виконання «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», схвалену Указом Президента України від 25.6.13 № 344/2013, Меморандуму про спільну діяльність, підписаного Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» і Департаментом освіти і науки Вінницької обласної державної адміністрації 27 листопада 2013 року, та з метою покращення умов для дітей з особливими потребами, отримання рівного доступу до якісної освіти та інших послуг в інклюзивному навчальному середовищі й у межах реалізації проекту «Інклюзивна освіта: крок за кроком»

НАКАЗУЮ:

1. Створити інклюзивний ресурсний центр (далі – ІРЦ) на базі Вінницької обласної психолого-медико-педагогічної консультації.
2. Координатором призначити Чорну О. А., першого заступника директора Департаменту освіти і науки облдержадміністрації.
3. Затвердити:
  - 3.1. Дорадчий комітет ІРЦ відповідно до списку, що додається.
  - 3.2. План роботи ІРЦ, що додається.
4. Контроль виконання даного наказу покласти на першого заступника директора Департаменту освіти і науки облдержадміністрації Чорну О. А.

Директор Департаменту

І. Івасюк

УЗГОДЖЕНО

Перший заступник директора
Департаменту освіти і науки

О. Чорна

Заступник начальника управління загальної
середньої, дошкільної освіти та виховної роботи –
начальник відділу позашкільної освіти,
виховання та шкіл-інтернатів

Т. Лісогурська

Юрист

А. Стахова

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ директора
Департаменту освіти
і науки облдержадміністрації
1.4.2014 № 194

Дорадчий комітет інклюзивного ресурсного центру Вінницької області

1. Лісогурська Т. І. – заступник начальника управління загальної середньої, дошкільної освіти та виховної роботи – начальник відділу позашкільної освіти, виховання та шкіл-інтернатів.
2. Дорош О. К. – начальник відділу загальної середньої та дошкільної освіти управління загальної середньої, дошкільної освіти й виховної роботи.
3. Рibaкова Л. І. – директор Навчально-методичного центру психологічної служби системи освіти Вінницької області.
4. Приймак Н. П. – головний спеціаліст відділу позашкільної освіти, виховання та шкіл-інтернатів.
5. Каменщук Т. Д. – завідувача Вінницькою обласної психолого-медико-педагогічною консультацією.
6. Присяжнюк Н. В. – методист з інклюзивної освіти Вінницького обласного інституту післядипломної освіти педпрацівників.
7. Демко С. В. – голова громадської організації «Асоціація захисту та допомоги інвалідам «Відкриті серця» (за згодою).
8. Сокиринська Н. Д. – методист Вінницького методичного кабінету.

Заступник начальника управління загальної середньої, дошкільної освіти та виховної роботи – начальник відділу позашкільної освіти, виховання та шкіл-інтернатів

Т. Лісогурська

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ директора
Департаменту освіти і науки облдержадміністрації
1.4.2014 № 194

План роботи інклюзивного ресурсного центру

<i>№</i>	<i>Найменування заходу</i>	<i>Строк реалізації</i>	<i>Відповідальний</i>
1	Розподіл функціональних обов'язків між членами дорадчого органу ІРЦ	До 15.4.2014	Координатор
2	Проведення семінару-тренінгу для фахівців-партнерів, які реалізують інклюзивне навчання в загально-освітніх і дошкільних навчальних закладах області	22–23.4.2014	Координатор, дорадчий комітет
3	Підписання меморандуму (угоди) про співпрацю між партнерами ІРЦ	24.4.2014	Дорадчий комітет
4	Затвердження положення про ІРЦ	До 30.4.2014	Координатор
5	Забезпечення функціонування ІРЦ відповідно до функцій (інформаційна, консультативна, навігаційна)	Упродовж дії проекту	Дорадчий комітет, партнери
6	Проведення робочих зустрічей для реалізації заходів проекту	22.4–1.7.2014	Дорадчий комітет, партнери
7	Проведення кущових семінарів для працівників відділів освіти, педагогічних працівників, батьків	травень, жовтень, 2014 р.	Дорадчий комітет, партнери
8	Закупівля матеріалів для забезпечення поточної діяльності ІРЦ	До 20.4.2014	ІРЦ
9	Створення бази даних донорів і реципієнтів послуг ІРЦ	До 30.4.2014	Дорадчий комітет, партнери
10	Висвітлення діяльності ІРЦ на сайтах Департаменту освіти і науки ОДА, ОДА	Упродовж реалізації проекту	ІРЦ
11	Проведення моніторингу та оцінювання діяльності ІРЦ	Щокварталу, лютий 2015	Дорадчий комітет, партнери

Заступник начальника управління загальної середньої, дошкільної освіти та виховної роботи –
начальник відділу позашкільної освіти,
виховання та шкіл-інтернатів

Т. Лісогурська

«УЗГОДЖЕНО»

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Дорадчим комітетом наказом Департаменту освіти і науки
на засіданні № 1 ІРЦ облдержадміністрації
від _____ 2014 р. від _____ 2014 р. № _____

Положення про інклюзивний ресурсний центр Вінницької області

1. Загальні положення.

1.1. Інклюзивний ресурсний центр Вінницької області (далі – ІРЦ) є консультативно-методичною установою, яка здійснює консультативну, інформаційну, навігаційну, просвітницьку, аналітичну діяльність.

1.2. ІРЦ створено на підставі Меморандуму про спільну діяльність між Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» і Департаментом освіти і науки Вінницької ОДА від 27.11.2013 р. та діє на базі Вінницької обласної психолого-медико-педагогічної консультації.

1.3. Метою діяльності є покращення умов для дітей з особливими потребами отримання рівного доступу до якісної освіти та інших послуг в інклюзивному навчальному середовищі; сприяння підтримці батьків, освітян, громадськості для впровадження та підтримки інклюзивної освіти у Вінницькій області шляхом реалізації функцій ІРЦ.

- **інформаційна:**

- надавати родинам актуальну інформацію про політику (нормативно-правові документи на національному та регіональному рівні), програми та послуги для дітей з особливими потребами;
- надавати інформацію ключовим зацікавленим сторонам (наприклад, про нормативно-правові документи, результати сучасних досліджень/кращий досвід у галузі інклюзивної та спеціальної освіти);
- розробляти інформаційні матеріали (наприклад, інформацію про особливі потреби, поради батькам, педагогам) і поширювати її серед усіх ключових груп;

- **консультативна:**

- надавати рекомендації про визначення належних навчальних матеріалів, ресурсів та обладнання для сприяння процесам навчання й викладання;
- на постійній основі давати консультації та організовувати навчальні заходи з роботи в інклюзивному просторі для персоналу закладів освіти, інших просвітницьких програм, які працюють з дітьми з особливими потребами та їхніми батьками, як на базі закладу, так і на базі центру;

- **обстоювання інтересів:**

- надавати рекомендації та компетентну інформацію у сфері навчання дітей з особливими потребами у процесі розробки та впровадження нормативно-правових документів, спрямованих на підтримку її реалізації, у співпраці з органами влади й недержавними організаціями;
- працювати з партнерськими закладами освіти та організаціями, що опікуються проблемами дітей з особливими потребами для того, щоб у міру виникнення задовольняти потреби та вирішувати питання політики/програм,

які стосуються дітей з особливими потребами;

- розробляти робочі варіанти документів, необхідних для розбудови потенціалу організацій громадського сектора та їх ефективної співпраці з державними органами, школами, дошкільними закладами та спеціалістами у справі впровадження інклюзивної освіти, а також подавати пропозиції про редагування та покращення таких документів, розроблених іншими компонентами проекту, партнерськими інституціями або експертами проекту.

1.4. Діяльність ІРЦ спрямована на виконання завдань:

- покращити рівень підтримки дітей з особливими потребами в умовах загальної дошкільної та початкової освіти;
- підвищити рівень компетентності батьків дітей з особливими потребами;
- посилити спроможність педагогів, які працюють з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзивного навчального середовища;
- посилити спроможність викладачів системи післядипломної педагогічної освіти при наданні професійної підтримки педагогам;
- підвищити рівень компетентності місцевих управлінь освіти в інклюзивній освіті;
- налагодити взаємодію міжвідомчих установ і закладів, які працюють із сім'ями, які виховують дітей з особливими потребами, батьківськими організаціями та іншими недержавними організаціями.

1.5. У своїй діяльності ІРЦ керується Конвенцією ООН про права інвалідів (2006 р.), Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про реабілітацію інвалідів в Україні», «Про захист персональних даних», актами Президента України, Кабінету Міністрів України, рішеннями відповідних органів виконавчої влади, іншими нормативно-правовими актами та цим положенням.

1.6. Взаємовідносини ІРЦ з юридичними та фізичними особами визначаються чинним законодавством та укладеними між ними угодами.

2. Склад та організація роботи ІРЦ.

2.1. У склад ІРЦ можуть входити фахівці Вінницької обласної психолого-медико-педагогічної консультації (завідувач і консультанти), представники Департаментів Вінницької ОДА: освіти і науки, охорони здоров'я та курортів, соціального захисту населення; методист з інклюзивної освіти Вінницького обласного інституту післядипломної освіти педпрацівників, педпрацівники ЗНЗ, члени громадських організацій і батьківських ініціативних груп, які діють на території Вінницької області та працюють у сфері надання послуг дітям з особливими потребами, з числа яких обирається дорадчий комітет.

2.2. Управління ІРЦ здійснює координатор, кандидатуру якого узгоджує дорадчий комітет на першому засіданні шляхом відкритого голосування більшістю голосів від числа присутніх.

2.3. Координатор повинен мати:

- знання та досвід роботи у сфері проектного менеджменту;
- хороші навички усного й письмового спілкування українською мовою;
- хороші навички роботи з комп'ютером (MS Office Word, Power Point тощо);

- здатність працювати у групі, а також забезпечувати дотримання граничних строків;
- підтверджений досвід у питаннях проектного менеджменту (резюме);
- володіти навичками міжособистісних взаємин, бути наполегливим, сприйнятливим і відданим, а також мати комунікативні, презентаційні та організаційні здібності.

2.4. Координатор ІРЦ виконує такі завдання:

- планує та організує роботу ІРЦ відповідно до функцій;
- організує та проводить робочі зустрічі для реалізації завдань проекту (засідання дорадчого комітету);
- бере участь у заходах проектної діяльності;
- сприяє розробці та затвердженню внутрішньої документації ІРЦ (положення про ІРЦ, повноваження та завдання дорадчого комітету);
- взаємодіє з партнерами від імені ІРЦ, представляє ІРЦ в усіх установах та організаціях;
- розробляє та підписує меморандум про співпрацю між партнерами (на регіональному рівні);
- створює належні умови для розвитку та продуктивної роботи членів дорадчого комітету;
- проводить моніторинг і готує аналітичну звітність про діяльність ІРЦ.

2.5. Завдання дорадчого комітету:

- виконувати функції ІРЦ;
- брати участь у засіданнях і діяльності ІРЦ;
- своєчасно планувати роботу ІРЦ, розробляти загальні очікування та аналізувати результати на період виконання кожного завдання;
- розробляти внутрішню документацію ІРЦ (положення про ІРЦ, повноваження та завдання дорадчого комітету);
- формувати партнерство з державними та недержавними організаціями для реалізації завдань ІРЦ;
- проводити збір даних (сканування середовища) про існуючі послуги та прогалини в галузі освіти та інших сферах, дотичних до питань інклюзивної освіти.

2.6. В ІРЦ ведуться протоколи засідань дорадчого комітету та журнал консультацій.

3. Матеріально-технічне забезпечення ІРЦ.

3.1. Для повноцінного здійснення діяльності використовується приміщення Вінницької обласної ПМПК, графік роботи узгоджується із завідувачем обласної ПМПК.

3.2. Утримання та розвиток матеріально-технічної бази ІРЦ забезпечуються технічними засобами, отриманими внаслідок проектної діяльності від Всеукраїнського фонду «Крок за кроком».

Приклади організації документів інклюзивного ресурсного центру, створеного на базі науково-методичного центру інклюзивної освіти Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка

МЕМОРАНДУМ ПРО СПІЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

1. СТОРОНИ

Цей Меморандум про спільну діяльність (*далі – меморандум*) укладено між Всеукраїнським фондом «Крок за кроком», що знаходиться за адресою: м. Київ, 01001, вул. Пушкінська, 9-а, офіс 4,

ТА

Департаментом освіти і науки, молоді та спорту виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), що знаходиться за адресою: м. Київ, 01004, бульвар Т. Шевченка, 3.

2. МЕТА МЕМОРАНДУМУ

Мета меморандуму – підтвердити цілі, завдання та діяльність за проектом «Інклюзивна освіта: крок за кроком» (*далі – проект*) між Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» (*виконавець проекту*) та Департаментом освіти і науки, молоді та спорту виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) (*реципієнт проекту*).

3. СТРОК ДІЇ МЕМОРАНДУМУ

Меморандум діє з моменту його підписання до 19 травня 2015 року, якщо не буде відповідних змін з боку Сторін.

4. МЕТА ПРОЕКТУ

Проект «Інклюзивна освіта: крок за кроком» є проектом міжнародної технічної допомоги, що реалізується за підтримки Комітету Верховної Ради України з питань освіти і науки та Агентства США з міжнародного розвитку. **Мета проекту** – покращити умови для дітей з особливими потребами отримання рівного доступу до якісної освіти та інших послуг в інклюзивному навчальному середовищі.

5. СТРОК РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ

Строк реалізації проекту: 1 грудня 2013 р. – 19 травня 2015 р.

6. ЗАВДАННЯ ПРОЕКТУ

Завдання проекту такі:

- Підвищити рівень підтримки дітей з особливими потребами в умовах загальної дошкільної та початкової освіти.
- Підвищити рівень компетентності батьків дітей з особливими потребами.
- Посилити спроможність педагогів, які працюють з дітьми з особливими

потребами в умовах інклюзивного навчального середовища.

- Посилити спроможність викладачів системи післядипломної педагогічної освіти при наданні професійної підтримки педагогам.
- Підвищити рівень компетентності місцевих управлінь освіти в питаннях інклюзивної освіти.

7. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ПРОЕКТУ

Унаслідок реалізації проекту, зокрема в місті Києві, очікуються такі результати:

- Організація діяльності інклюзивного ресурсного центру (ІРЦ).
- Проведення шести тренінгів для учасників реалізації проекту, серед них три тренінги на національному і три тренінги на міському рівнях.
- Розробка й видання трьох публікацій, які враховуватимуть досвід діяльності шести ІРЦ, посібника про питання організації та управління інклюзивним ресурсним центром, посібника «Успішні історії», посібника для батьків, а також публікацій на рівні ІРЦ.
- Щонайменше 30 батьків дітей з особливими потребами візьмуть участь у тренінгах та отримають знання, навички й ресурси, необхідні для забезпечення їхнім дітям якісної освіти разом з іншими дітьми.
- Щонайменше шістнадцять педагогів і вісім керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, десять фахівців – представників психолого-медико-педагогічної консультації (ПМПК) та психологічної служби, вісім викладачів вищих педагогічних навчальних закладів візьмуть участь у тренінгах та отримають відповідні знання й навички для забезпечення професійної підтримки педагогів, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів.

8. КІЛЬКІСНІ ТА ЯКІСНІ КРИТЕРІЇ ДОСЯГНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПРОЕКТУ

Кількісні критерії досягнення результативності проекту охоплюють таке:

- Кількість послуг, що надаватимуться дітям з особливими освітніми потребами віком від 3 до 10-ти років, які будуть залучені в дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади.
- Кількість батьків дітей з особливими освітніми потребами, які отримають підтримку від ІРЦ, підвищать свій рівень компетентності в питаннях права їхніх дітей на рівний доступ до якісної освіти.
- Кількість педагогів (вихователі, учителі початкових класів, керівники навчальних закладів, представники ПМПК, інші спеціалісти), які отримають знання й розвинуть навички роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти.
- Кількість викладачів Інституту післядипломної педагогічної освіти та Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, які зможуть надавати професійну підтримку педагогам міста, які працюють в умовах інклюзивної освіти.

Якісними критеріями досягнення результативності проекту будуть:

- Підвищення рівня компетентності учасників реалізації проекту в питаннях основних принципів і переваг інклюзивної освіти, а також основних міжнародних і національних законодавчих документів у сфері інклюзивної освіти.

- Підвищення рівня підтримки батьків дітей з особливими освітніми потребами.
- Покращення умов розвитку, навчання й виховання для дітей з особливими освітніми потребами віком від 3 до 10-ти років у дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладах.

9. ПЕРЕЛІК МАЙНА, РОБІТ І ПОСЛУГ, ЩО ПРИДБАЮТЬСЯ Й НАДАЮТЬСЯ В РАМКАХ ПРОЕКТУ

З метою виконання завдань проекту, зокрема для забезпечення ефективної діяльності інклюзивного ресурсного центру в місті Києві, будуть придбані: комп'ютерне обладнання та інша організаційна техніка, навчально-методична література для бібліотеки ІРЦ, дидактичні матеріали для роботи з дітьми з особливими потребами, канцелярські товари та витратні матеріали.

Також для виконання завдань проекту в місті Києві будуть надані такі послуги:

- Видання інформаційних матеріалів, копіювання матеріалів для реалізації завдань ІРЦ, у тому числі для проведення тренінгів, робочих зустрічей учасників реалізації проекту.
- Підтримка роботи сайту проекту.
- Забезпечення участі учасників реалізації проекту у тренінгах на національному та міському рівнях, конференціях, засіданнях «круглих столів», зокрема працівників ІРЦ міста Києва, викладачів Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка, батьків дітей з особливими освітніми потребами віком від 3 до 10-ти років, представників громадських організацій тощо.

10. ОЧІКУВАНИЙ ВПЛИВ ПРОЕКТУ НА РОЗВИТОК ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В МІСТІ КИЄВІ

Очікується, що проект матиме вплив на підвищення рівня визнання цінностей інклюзивної освіти для дітей з особливими потребами відповідно до основних принципів Конвенції ООН про права інвалідів, покращення спроможностей дошкільних навчальних закладів, початкових шкіл та інших навчальних закладів області для кращого забезпечення освітніх та інших потреб дітей з порушеннями розвитку, досягнення кращої співпраці між освітніми державними структурами, батьківськими організаціями та іншими громадськими організаціями щодо забезпечення якісної освіти для дітей з особливими потребами та надання додаткової підтримки, а також використання досвіду реалізації проекту для подальшого поширення в інших областях України.

11. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ СТОРІН

Всеукраїнський фонд «Крок за кроком» є виконавцем проекту, який бере на себе такі зобов'язання:

- забезпечити організацію діяльності інклюзивного ресурсного центру (ІРЦ) у місті Києві шляхом фінансування, придбання необхідного обладнання, матеріалів і проведення заходів, визначених ІРЦ;
- надавати організаційну, інформаційну та консультативну підтримку персоналу ІРЦ та іншим учасникам реалізації проекту в місті Києві для реалізації завдань проекту;

- залучати до заходів реалізації проекту представників Департаменту освіти і науки, молоді і спорту КМДА, вищих педагогічних навчальних закладів, громадських організацій та інших зацікавлених осіб;
- поширювати інформацію про діяльність партнерських організацій у засобах масової інформації, серед педагогічної громадськості України та поза її межами на веб-сторінках фонду (www.ussf.kiev.ua) та Міжнародної асоціації «Крок за кроком» (www.issa.nl).

Департамент освіти і науки, молоді та спорту виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) є реципієнтом проекту і бере на себе такі зобов'язання:

- сприяти участі учасників реалізації проекту в заходах, які здійснюватимуться в рамках реалізації проекту (тренінги, засідання «круглих столів» тощо), у тому числі з відривом від виробництва;
- сприяти створенню ІРЦ та організації його діяльності на базі Київської міської психолого-медико-педагогічної консультації та Київського університету імені Бориса Грінченка;
- сприяти організації міжвідомчої співпраці для реалізації завдань ІРЦ, у тому числі шляхом підписання Меморандуму про партнерство між організаціями на обласному рівні;
- поширювати позитивний досвід реалізації проекту.

Меморандум укладено у трьох примірниках українською мовою, кожний з яких є автентичним. Меморандум набуває чинності з моменту його підписання.

Всеукраїнський фонд «Крок за кроком»,
Директор

Департамент освіти і науки,
молоді та спорту
виконавчого органу Київської міської ради
(Київської міської державної адміністрації),
Директор

Оцінка ефективності роботи інклюзивного ресурсного центру

ІНКЛЮЗИВНИЙ РЕСУРСНИЙ ЦЕНТР М. КИЇВ

Шановні пані та панове!

Просимо оцінити ефективність роботи інклюзивного ресурсного центру (ІРЦ), що дасть нам можливість краще забезпечувати діяльність ІРЦ у майбутньому. Це не забере багато Вашого часу.

1. Зазначте, будь-ласка, Вашу посаду (якщо Ви батьки, зазначте, хто Ви: мати/тато чи особа, яка їх замінює)

---

2. З яким(и) питанням(и) Ви звернулись в ІРЦ?

---

3. Чи отримали Ви консультативну допомогу, по якій звернулись в ІРЦ?
(оцініть за шкалою від 1 до 3, де 1 – не отримав/ла, 2 – отримав/ла не в повному обсязі, 3 – отримав/ла повністю)

1	2	3
не отримав/ла	отримав/ла не повному обсязі	отримав/ла повністю

4. Чи задоволені Ви якістю консультативних послуг?
(оцініть за шкалою від 1 до 3, де 1 – не задоволений/на 2 – задоволений/на не в повному обсязі, 3 – задоволений/на повністю)

1	2	3
не задоволений/на	задоволений/на не повному обсязі	задоволений/на повністю

5. Ваші побажання до діяльності ІРЦ?

ДЯКУЄМО!

**Інформаційні матеріали
Рівненський обласний інклюзивний ресурсний центр**

**Рівненський обласний
інклюзивний ресурсний центр**

Напрями діяльності «Інклюзивного ресурсного центру»

- Організовувати інформаційно-методичну підтримку педагогів, які працюють в інклюзивних навчальних закладах.
- Створювати базу даних ресурсів про питання інклюзивної освіти.
- Консультувати в питаннях упровадження інклюзивного та інтегрованого навчання в загальноосвітні навчальні заклади.
- Брати участь у розробці навчальних планів, програм, посібників, методичних рекомендацій.
- Проводити моніторингові дослідження стану інклюзивної освіти в Рівненській області.
- Організовувати та проводити науково-методичні й науково-практичні конференції, семінари, засідання «круглих столів», тренінги, майстер-класи для педагогічних працівників, які працюють в інклюзивних класах/групах.
- Вивчати, узагальнювати та впроваджувати досвід інклюзивної моделі освіти в ДНЗ і ЗНЗ.

Функції Рівненського обласного ресурсного центру інклюзивної освіти:

Навігація

- консультація батьків про існуючі послуги для надання підтримки, реабілітації й освіти їхнім дітям,
- допомога батькам знайти та отримати доступ до існуючих видів підтримки для задоволення соціальних, психологічних, фізичних, комунікативних потреб їхньої дитини;
- надання інформації про наявні види підтримки в повсякденному побуті – транспорт, обладнання, асистування тощо;

Ресурси

- інформування педагогів, надавачів послуг і батьків про фахові довідкові матеріали;
- надання допоміжної інформації про конкретні види особливих потреб,

які даватимуть змогу батькам і фахівцям задовольняти освітні, соціальні та емоційні потреби дитини.

Обстоювання інтересів

- обстоювання інтересів на індивідуальному рівні – забезпечення надання дитині доступу до необхідних послуг і ресурсів та можливості їх використання;
- обстоювання інтересів на системному рівні – різні заходи інклюзивного ресурсного центру з інформування, просвітницької роботи та впливу на систему освіти, політики й послуг з метою запровадження інклюзії.

Просвітницька діяльність

- надання можливості батькам і дитині висловлювати їхні інтереси;
- мобілізація громадськості на підтримку справи інклюзивної освіти через проведення інформаційних кампаній;
- сприяння при розробці державної політики;
- забезпечення підзвітності органів влади перед родинами.

У «Ресурсному центрі» проводяться консультації для педагогів і фахівців інших спеціальностей:

- Організаційно-методична допомога психолого-медико-педагогічним працівникам усіх типів спеціальних і загальноосвітніх навчальних закладів і медичних установ.
- Підвищення кваліфікації працівників системи спеціальної освіти.
- Перепідготовка педагогічних кадрів, соціальних працівників для роботи в умовах інклюзії.

У «Ресурсному центрі» надаються психолого-педагогічні та індивідуально-корекційні послуги дітям з особливими потребами та їхнім батькам:

- Діагностування рівня психофізичного розвитку дітей, їх слухо-мовленнєвих і когнітивних навичок.
- Сурдологічне та аудіометричне обстеження.
- Допомога при створенні індивідуальних комплексних програм безперервної ранньої корекції відхилень психофізичного розвитку та використання рівні інтеграції для кожної вікової категорії дітей, орієнтовані на кінцеві психічні утворення.
- Проведення корекційних занять з дітьми та їх підготовка до навчання в загальноосвітній (масовій) школі, у тому числі в умовах інклюзивного навчання, з використанням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та дистанційних форм навчання.
- Консультативна допомога батькам дітей з особливими потребами.

ПОРАДИ БАТЬКАМ

Не можна вимагати від дитини неможливого – певного рівня й певного кола знань, різні діти йдуть по різному
В. Сухомлинський

Інклюзія передбачає пристосування закладів освіти та їх загальної освітньої філософії й політики до потреб усіх дітей – як обдарованих, так і тих, котрі мають особливі потреби. Інклюзія потребує змін на всіх рівнях освіти, оскільки це – особлива система навчання, яка охоплює весь різноманітний контингент дітей і диференціює освітній процес, відповідаючи на потреби всіх груп і категорій.

Поради батькам, які мають у сім'ї дитину з порушеннями

мовлення:

- ✓ не порівнюйте її з іншими дітьми, які добре розмовляють, читають, пишуть;
- ✓ завжди розмовляйте з дитиною чіткою правильною мовою;
- ✓ підтримуйте тісний зв'язок з логопедом, психологом, учителем;
- ✓ не повторюйте за дитиною неправильну вимову звуків;
- ✓ постійно стежте за правильністю мовлення дітей;
- ✓ використовуйте кожен вільну хвилину для розмови з дитиною;
- ✓ пам'ятайте, що головними та провідними співрозмовниками в родині є мати, батько, дідусь чи бабуся;
- ✓ пам'ятайте, що ваше мовлення є взірцем для наслідування, тому воно мусить бути завжди правильним;
- ✓ частіше спонукайте дитину розповідати про побачене на прогулянці, у парку, на вулиці, дорогою в дитячий садок. Так швидше розвивається її зв'язне мовлення;
- ✓ постійно поповнюйте словник дитини новими словами;
- ✓ уточнюйте значення слів, збагачайте дитячу мову прислів'ями, приказками, загадками, образними народними виразами;
- ✓ мотивуйте дитину на розмови, хваліть кожний прояв бажання розмовляти;
- ✓ якомога більше залучайте дітей до ігор, розповідайте казки, розучуйте пісні, загадки, скороговки, вірші;
- ✓ уважно ставтесь до запитань вашої дитини. Ваша відповідь повинна бути чіткою, доступною, зрозумілою малюкові. Спонукайте дитину до запитань.
- ✓ розвивайте в неї дрібну моторику.

Пам'ятайте: мовлення – це основа людського розуму, завдяки якому ваша дитина стане впевненою, розумною та успішною!

Своєчасно і правильно розпочата корекційна робота – важлива умова успішного подолання мовленнєвих вад вашої дитини! Позитивні зміни залежать тільки від вас, ваших зусиль, терпіння та бажання!

зору:

- ✓ виховання й навчання дітей з порушеннями зору повинно здійснюватись обов'язково з урахуванням їх можливостей;
- ✓ необхідно слідкувати за відповідністю меблів до росту дітей, за дотриманням правильної посадки при виконанні зорових робіт, за правильним використанням засобів індивідуальної оптичної корекції та інших оптичних засобів;
- ✓ перегляд телевізійних передач і робота за комп'ютером передбачають дотримання певних рекомендацій і вимог;
- ✓ важливо так продумати режим дня дитини, щоби попередити зорове стомлення;
- ✓ під час занять слідкуйте, щоби світло падало з лівої сторони. Шкідливо, якщо світло направлене в обличчя та засліплює очі. Недостатнє освітлення також шкодить;
- ✓ для охорони зору необхідно робити перерви в зоровій роботі (читанні, письмі, розгляданні ілюстрацій) через кожні 10–15 хвилин. Під час перерви треба робити соляризацію, пальмінг, дивитися вдаль, рухатись на свіжому повітрі. Під час занять слідкувати, щоби підручник, зошит були на відстані 30–35 см від очей.

Увага! Небезпечно:

- ✓ при короткозорості високого ступеня – важкі фізичні навантаження, віджимання, стрибки, підйом важких предметів; різкі струси організму, навіть легкі удари в очі; тривале перебування з опущеною донизу головою;
- ✓ при короткозорості середнього ступеня – травми очей, піднімання важких предметів, нахили тулуба;
- ✓ при короткозорості слабкого ступеня – читання й письмо з низько нахиленою головою, травми очей; неприпустимо, щоби волосся з лоба спадало на очі;
- ✓ далекозорість коригується за допомогою окулярів, гімнастики для очей, дотримання загальних рекомендацій про режим занять і відпочинку, правильне харчування.

інтелекту:

- ✓ регулювати навантаження на дитину, яке не повинно перевищувати її можливості;
- ✓ формувати в дітей способів орієнтування в навколишній дійсності;
- ✓ створювати умови для збереження та зміцнення здоров'я;
- ✓ медичний контроль і профілактика захворюваності;
- ✓ створювати в родині сприятливу систему взаємовідносин з дитиною;
- ✓ формувати ручну й тонку ручну моторику;
- ✓ розвивати комунікативні здібності;
- ✓ багаторазово повторювати вивчений матеріал
- ✓ застосовувати наочний матеріал для активізації уваги, чергувати види діяльності (більш складні завдання чергувати з більш легкими);
- ✓ застосовувати зрозумілу яскраву наочність (предметні картинки, рахунковий матеріал, малюнок-схему до задачі тощо);

- ✓ зменшувати обсяг завдань та їх кількість, а складність повинна бути доступною;
- ✓ потрібен постійний контроль виконання завдання (щоб діти не втрачали уваги та напряму діяльності);
- ✓ неодноразове повторення інструкції про виконання того чи іншого завдання;
- ✓ підтримувати в дитини впевненість у своїх силах, прагнення до пізнавальної діяльності;
- ✓ запобігати різним змінам у психічній діяльності, поведінці та загальному стані дитини й адекватно реагувати на них;
- ✓ розвивати просторові уявлення;
- ✓ розвивати загальну моторику, формувати сенсомоторну взаємодію;
- ✓ розвивати просторові уявлення, збагачувати уявлення про навколишній світ;
- ✓ розвивати емоційну сферу;
- ✓ навчати навичок самообслуговування, яке допомагає розширювати уявлення і знання дітей про оточення, виконувати дії за наслідуванням і словесною інструкцією, орієнтуватись на зразок, дотримуватись послідовності дій.

слуху:

- ✓ пильно слідкувати за станом слухового апарату;
- ✓ поєднувати жести зі словесним поясненням;
- ✓ за допомогою залишкового слуху самостійно поповнювати власний лексичний запас;
- ✓ формувати в дітей з порушеннями слуху словесної мови, у тому числі й усної – її сприйняття на слухо-зоровій і слухової основі та відтворення (вимови);
- ✓ враховувати особливості, глибини порушення слухової функції та локалізації ураження в органі слуху;
- ✓ ураховуючи особливості порушення приділити увагу розвитку залишкового слуху;
- ✓ створювати і вдосконалювати слухо-зорову основу сприйняття усного мовлення;
- ✓ по можливості дошкільників залучати до елементарної трудової діяльності.

Рекомендації для батьків про оптимізацію взаємин з дитиною

- ✓ проявляйте безумовну любов і прийняття дитини в будь-якій ситуації;
- ✓ ніколи не обзивайте та не ображайте дитину;
- ✓ будьте чуйними до дитини;
- ✓ розмовляйте з дитиною про її почуття;
- ✓ обіймайте та цілуйте дитину;
- ✓ поважайте особистість у вашій дитині;
- ✓ не забувайте хвалити дитину;
- ✓ розмовляйте з дитиною наодинці;
- ✓ приділяйте час спільній діяльності з дитиною.

ПЛАН РОБОТИ ІРЦ У ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ
НА ПЕРІОД ЛЮТИЙ-СЕРПЕНЬ 2014 РОКУ

№	Заплановані заходи	виконавці	партнери	очікувані результати	індикатори виконання
<p>1. Інформування громадськості та цільової групи про актуальність запровадження проекту та функціональне призначення ІРЦ в Черкаській області.</p> <p>2. Створення дорадчого органу та партнерської групи проекту ІРЦ та проведення організаційних заходів.</p> <p>3. Сканування середовища, створення банку даних ресурсів</p>					
1.	Засідання «круглого столу» про презентацію проекту «Створення ІРЦ в Черкаській області»	Департамент освіти Черкаської обласної державної адміністрації, Черкаська ОПМПК, Черкаський ОІ-ПОПП	КМГО «Молода Черкащина», СДЮОЧ, Благодійна організація «Дитячий фонд України», ЧМДГО «Експериментальний творчий центр»	Підвищення рівня поінформованості учасників зустрічі на тему актуальності впровадження проекту в Черкаській області	Лист-запрошення, анонс у ЗМІ, стаття за результатами проведення заходу, усне опитування учасників
2.	Настановча робоча, зустріч партнерів ІРЦ	Департамент освіти Черкаської обласної державної адміністрації, Черкаська ОПМПК, Черкаський ОІ-ПОПП	КМГО «Молода Черкащина», ЧМДГО «Експериментальний творчий центр»	Прийняття єдиної концепції та шляхів реалізації проекту, підписання угод про співпрацю між партнерами ІРЦ	Лист-запрошення, анонс у ЗМІ, стаття за результатами проведення заходу, усне опитування учасників
3.	Тренінг для спеціалістів органів управління освіти, представлення Проекту «Інклюзивна освіта: Крок за кроком», інклюзивні ресурсні центри «Успішний старт»	Департамент освіти Черкаської обласної державної адміністрації, Черкаська ОПМПК, Черкаський ОІ-ПОПП	КМГО «Молода Черкащина»	Підвищення рівня поінформованості учасників зустрічі щодо актуальності впровадження проекту в Черкаській області, його мету та завдання	Лист-запрошення, анонс у ЗМІ, стаття за результатами проведення заходу, оціночні анкети учасників заходу

4.	Тренінг для партнерів Проекту «Інклюзивна освіта: крок за кроком», інклюзивні ресурсні центри «Успішний старт»	Департамент освіти Черкаської обласної державної адміністрації, Черкаська ОПМПК, Черкаський ОІ-ПОПП	КМГО «Молода Черкащина», ЧМДГО «Експериментальний творчий центр»	Підвищення рівня компетентності учасників тренінгу в питаннях інклюзивної освіти, створення професійної команди, визначення єдиних шляхів виконання завдань проекту	Лист-запрошення, анонс у ЗМІ, стаття за результатами проведення заходу, аналіз рівня реалізації очікувань учасників заходу
5.	Робоча зустріч фахівців відділів освіти з питань інклюзивної освіти, партнерів ІРЦ про сканування середовища (м. Черкаси та Черкаський р-н)	Департамент освіти Черкаської обласної державної адміністрації, Черкаська ОПМПК, Черкаський ОІ-ПОПП	КМГО «Молода Черкащина», ЧМДГО «Експериментальний творчий центр», Служба у справах дітей Черкаської ОДА, Департамент охорони здоров'я Черкаської ОДА, ЧМДГО «Спілка батьків дітей-інвалідів-оновлена»	Узгодження проекту. Положення про ІРЦ у Черкаській області	Проект. Положення про ІРЦ у Черкаській області
6.	Представлення проекту для начальників відділів освіти області	Департамент освіти Черкаської обласної державної адміністрації	Начальники відділів освіти області	Підвищення рівня усвідомленості учасників заходу в актуальності впровадження інклюзивної освіти в закладах освіти Черкаської області	Усне опитування учасників, стаття за результатами проведення заходу

7.	Закупівля матеріалів для забезпечення поточної діяльності ІРЦ, вирішення поточних організаційних питань	Департамент освіти Черкаської обласної державної адміністрації, Черкаська ОПМПК		Створення матеріально-технічної бази ІРЦ	Матеріали, обладнання та методична база для діяльності ІРЦ
8.	Інформування громадськості про перебіг реалізації проекту та діяльність ІРЦ	Департамент освіти Черкаської обласної державної адміністрації, Черкаська ОПМПК	ЧМДГО «Експериментальний творчий центр»	Формування в громаді відповідного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами та до інклюзивної освіти	Інформаційні повідомлення, пам'ятки для батьків
9.	Сканування середовища	Члени робочої групи та партнери ІРЦ (м. Черкаси та Черкаський р-н)	Департамент освіти Черкаської обласної державної адміністрації, Черкаська ОПМПК, Черкаський ОІ-ПОПП, КМГО «Молода Черкащина», ЧМДГО «Експериментальний творчий центр»	Виявлення наявних ресурсів і прогалин	Карта сканування середовища

10.	Розробка публікацій ІРЦ	Члени робочої групи та партнери ІРЦ	Департамент освіти Черкаської обласної державної адміністрації, Черкаська ОПМПК, Черкаський ОІ-ПОПП, КМГО «Молода Черкащина», ЧМДГО «Експериментальний творчий центр»	Додрукарська підготовка публікацій ІРЦ	Макети видань і публікацій ІРЦ
11.	Робоча зустріч партнерів ІРЦ за результатами сканування середовища	Департамент освіти Черкаської обласної державної адміністрації, Черкаська ОПМПК	Черкаський ОІ-ПОПП, КМГО «Молода Черкащина», ЧМДГО «Експериментальний творчий центр», Служба у справах дітей Черкаської ОДА, Департамент охорони здоров'я Черкаської ОДА, ЧМДГО «Спілка батьків дітей-інвалідів-оновлена»	Створення банку даних ресурсів	Банк даних ресурсів

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Державний звіт про виконання Конвенції ООН про права інвалідів, 2012 р.
2. Закон України № 1767–VI від 16.12.2009 р.
3. Конвенція ООН «Про права інвалідів», www.zakon1.rada.gov.ua.
4. Наказ Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України № 569/38 від 7.7.2004 р.
5. Lani Florian. Special or inclusive education: future trends. © 2008 The Author(s). Journal compilation © 2008 NASEN. Published by Blackwell publishing, 9600 Garsington Road, Oxford, OX4 2DQ, UK and 350 Main St., Madlen, MA, 02148, USA.
6. Students with Disabilities, Learning Difficulties and Disadvantages. Policies, Statistics and Indicators © OECD, 2007.

ДЛЯ НОТАТОК

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Інклюзивний ресурсний центр: досвід проекту

Укладачі: Каменщук Т. Д., Скляр С. В., Шагай Н. І., Заєркова Н. В., Полякова О. М.
Під заг. ред. Софій Н. З.

Усі права застережені.

Жодна частина цієї публікації не може бути відтворена в будь-якому вигляді та будь-якими засобами без попереднього письмового погодження з проектом «Інклюзивна освіта: крок за кроком».

РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО

Підписано до друку 26.05.2015. Формат 60x841/8.
Друк офсетний. Гарнітура Calibri.
Умовн. друк арк. 7,5.
Наклад 700 прим.

ТОВ «Видавничий дім «Плеяди»
Свідоцтво ДК №3653

Друк СПД ФО «Парашин К. С.»

